

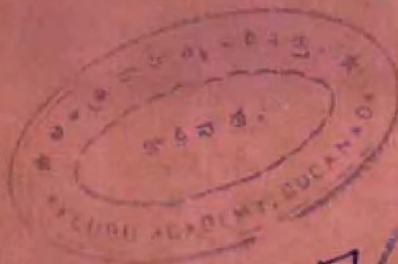
$$\begin{array}{r} 234 \\ \times 4 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 234 \\ \times 4 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 344 \\ \times 2 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 344 \\ \times 2 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 1209 \\ \times 4 \\ \hline \end{array}$$

56/204

శ్రీ కాకరదాంబాద్వై నమః

“దేశభాషలందు దెలుగు లెస్స.”

శ్రీ

1209

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక

ప్రథమంగ

-

చైత్ర వైశాఖములు

సంపుటము 56

సంచిక 1

సంపాదకుడు

కవిమూర్ధన్య . కాకరపర్తి కృష్ణశాస్త్రి.

ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తుచురణములు

అకారాద్యముదిగ్ర గ్రంథసూచిక	0-50
అమరుకము-జయంతి రామయ్యపంతులుగారు	1-25
అటవ దేశమునందలి ఆంధ్రవాఙ్మయము-	
ఆ. ఉమాకాంతముగారు	0-25
ఆర్యభాషావిభాగము	0-50
ఆంధ్రసాహిత్య పరిషద్వృత్తాంతము	0-50
ఈశానసంహిత	0-50
ఉత్తరరామచరిత్రము-జ. రా. పంతులు	2-50
ఉన్నాదనహాసము (వెట్టివేయివిధములు)	
కొత్తవల్లి సూర్యారావు	0-75
కవిజనోజ్జీవని - సమస్యలు - (శ్రీ) కోటిరఘునాథతోండగూన్	0-50
కవిజనాశ్రయము	2-00
కాళిందీకన్యాపరిణయము-అహోబలపతి (ప్రథమ భాగము)	1-50
డిటో (ద్వితీయ భాగము)	0-75
చంద్రారామాయణము (ఆంధ్రము) జ. రా. పంతులు	1-50
చాటుధారాచమత్కారసారః - (సంస్కృతము)	0-75
జానప్రసూనాంబికాశతకము	0-25
జ్యోతిర్మాస్త్రసారము-కపిస్థలం కృష్ణమాచార్యులుగారు	0-50
నమస్కారములు-కొత్తవల్లి సూర్యారావు	0-25
పరిషత్తుస్తకభాండాగారము 2వ భాగము	1-0
3వ భాగము	1-0
ప్రాకృతభాషాత్పత్తి-	
(శ్రీ)మాన్ మే. వెం. రమణాచార్యులుగారు	0-7
ప్రాస్తావిక పద్యావళి	0-7
బాలభారతము (అగస్త్యకృతమునకుఁ దెలుగు)	2-
బాలరామాయణము	0

శ్రీ కాకరపర్తి కృష్ణశాస్త్రి నమః

“దేశభాషలందు వెలుగు లెస్స.”

శ్రీ

ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్తు త్రీ క

ప్రథమంగ

-

చైత్ర వైశాఖములు

సంపుటము 56

సంచిక 1

1209

సంపాదకుడు

కవిమూర్ధన్య . కాకరపర్తి కృష్ణశాస్త్రి.

ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తు

ప్రతిష్ఠాపకులు :

ఆంధ్రభోజ, మహారాజ,

శ్రీ శ్రీ శ్రీ రావు వేంకటకుమార మహిపతి సూర్యారావు
బహద్దరువారు సి. బి. ఇ., డి. లిట్, పితావురము
మహారాజావారు.

శ్రీ శ్రీ శ్రీ వేంకటగిరి మహారాజావారు.

శ్రీ శ్రీ శ్రీ బాబ్బిలి మహారాజావారు.

వ్యవస్థాపకులు :

శ్రీ జయంతి రామయ్యగారు

ఉద్ధారకులు :

శ్రీ రాజా వేంకటాద్రి అప్పారావు బహద్దరువారు,
జమీందారు, ఉయ్యూరు.

ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్తు—కాకినాడ

అ ధ్య యు లు

“విమర్శకాగ్రేసర” “వతిహాసికసమ్రాట్”

శ్రీ బండారు తమ్మయ్యగారు.

ప్రధానకార్యదర్శి, కోశాధికారి

“అ భి న న భో జ”

శ్రీ దంట్ల భాస్కరరావుగారు

సహాయకార్యదర్శి :—

“కవిశిరోమణి”, “ఉభయభాషాప్రవీణ” A

శ్రీ దువ్వూరి సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు

కార్యనిర్వాహక సభ్యులు :—

1. శ్రీ. కోకా శివరామశాస్త్రిగారు

2. “బాలవ్యాస” శ్రీ వాంగ్మణి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు

3. “భాషాప్రవీణ” “వ్యాకరణ విద్యాప్రవీణ”

శ్రీ చిలుకూరి పాపయ్యశాస్త్రిగారు

4. “కవిమూర్ధన్య” “ప్రాధికవిదండ”

శ్రీ కాకరపర్తి కృష్ణశాస్త్రిగారు

5. శ్రీ కుందూరి ఈశ్వరదత్తుగారు (బి. ఏ)

6. శ్రీ జయంతి బుచ్చిరామశర్మగారు

7. శ్రీ చిరువోలు కోటేశ్వరరావుగారు

8. శ్రీ దామెర రాజగోపాలరావుగారు, బి. ఏ.

9. శ్రీ వేదుల రామచంద్రకేర్తిగారు, (ఎమ్. ఏ. అనర్కు)

10. “సాహిత్యవిద్యాప్రవీణ” “ఉభయభాషాప్రవీణ”

శ్రీ ఓలేటి సుబ్బరాయశాస్త్రిగారు

11. శ్రీ కావలి శ్రీరామమూర్తిగారు, (బి. ఏ. బి. ఎల్.)

విషయసూచిక

ప్లవంగ

..

చైత్రవైశాఖములు

సంపుటము ౫౬

సంచిక ౧

1. సరూప - సీరూపః
(శ్రీ) కాకరపర్తి కృష్ణశాస్త్రి (కవిసూర్య) 1
2. వరణపద్మ శాసనము
(శ్రీ) టేకుమల్ల కామేశ్వరరావు (బి.ఎ.బి.ఇడి) 3
3. కాశికాభ్యుదయము - రంధ
(శ్రీ) శిష్టా బాలకోటిశ్వరరావు (సరసకవితావతంస) 7
4. పదభావ విచారణ
(శ్రీ) పలగాని గోపాలరెడ్డి M. Sc. 20
5. శృంగార నాయికలు
(శ్రీ) కాకరపర్తి కృష్ణశాస్త్రి (కవిసూర్య) 22
6. వ్యాసరచనము
డా. (శ్రీ). బి. ఎ. కుటుంబరాయశర్మ 23
7. ఆంధ్రీకరణ సమస్యపూరణములు
పలువురు కవివరులు 27
8. ఆంధ్రప్రభుత్వాస్థాన కవి నిర్మాణము
ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్సభ్యులు 30
9. గ్రంథ సమీక్షలు
(శ్రీ) శిష్టా బాలకోటిశ్వరరావు 31
10. నా శంకలు "సుధీః" 32
11. వాసవదత్తా పరిణయము 117
12. సంపాదకీయము - ఆంధ్రీకరణ సమస్య పూరణాగ్ధము
వసంతముతువు }

హరిహర దేవాయ నమః

సరూపః—నీరూపః

(శ్రీ)రామస్తుతిః

(శ్రీ) కాకరవర్తి కృష్ణశాస్త్రి.

శ్లో. సకలసుగుణశాలీ సర్వధర్మవ్రతోభీ
భయదనమరకేభీ ధ్వస్తదైతేయపాలిః
నిపతితఘనవాలీ, రాఘవాంభోజహేలి
స్సమవతు వనమాలీ, రామభూపాలమాలిః.

1

శ్లో. హే దేవ! మే దేహి పదం త్వదీయం
యాచే న తే మాంసలచారుహస్తం
దదౌ పదం య న్మునయే గృహీత్వం
హస్తోఽరిదారాన్ విధవాశ్చకార.

2

శ్లో మందోదర్యా ఏకభుక్తం
పథ్యం కల్పయసి ప్రభో!
విధాయ విధవాం రామ!
కిము వైద్యో భవాన్ మహాన్ ?

3

శ్లో. వక్షోభాగ ముపాశ్రితా తవ రమా దాక్షిణ్యసంపేదినీ
దైత్యధ్వంసమిషేణ భూతలగతం రామాభిధం త్వానుగా
సీతాభ్యాం సముపేత్య నీచనచసా తత్తోఽపి నిష్కాసితా
సీతారణ్యాధరాంతరం బత విభో! దాక్షిణ్య మేత త్తవ!

4

శ్లో. జటాజూటే గంగావిమలతమభంగాంతరచర
స్మరుత్ప్రోతవ్రాతప్రచురతరసంశీతలతలే
ధృత స్తారాదారః ప్రమథపతినా భో! రఘువిభో!
త్వయా తారాదారో హత ఇతి కథా దుస్సహవిధా.

5

శ్లో. యస్యా దుర్ణయతో హత స్తవ పితా కాంతారచారీ భవాన్
తస్యా ఆత్మభవస్య మూర్ధ్ని నిహితం వ్రాజ్యం తు రాజ్యం త్వయా
హిత్యా మాతర మంగనాం బత ! సదా సేవాపరో లక్ష్మణః
కిం లభో! హి శిలాహతామృమహిజో దాతా ఫల స్వారయే. 6

* రచయిత గోకవిగణపతి

శ్లో. అహో! భాగ్య మహో! భాగ్యం మహాధన్య ఇహ స్మహం
గాఢాజ్ఞా నాంధతమసాత్ ప్రబుద్ధో భవతః ప్రభో!
7

శ్లో. జ్ఞానీ భవాన్ తవ కదాపి న నామరూపే క
కర్మాణి జన్మమరణాని గుణా స్త్వ మాత్మా
త్వం బానకీధవ ఇ వాఖిల దైత్యలోక
ధ్వంసీవ రామ ఇవ జాత ఇ, వాఙ్మ దృష్టిః. 8

శ్లో. జాతో న; నీతోపయమో న; యానం
వనేన; దారావహరణం న; సఖ్యం
సుగ్రీవరాజేన న; సేతుబంధో
న వా, దశగ్రీవహృతి ర్న; భూమన్! 9

శ్లో. అజ్ఞానజ్ఞానదృగ్భ్యాం భవసి జనకబా
తాధినేతా ద్వయాత్మా
కాంతారాంతః ప్రచారాకులితనిజమనా
నిశ్చలో నిర్వికారో
లంకాలంకారఘోరాసురవరస్యవతే
స్తస్య హర్తా న కర్తా
రామో భూమాగమాంతా అపి తవ చరితం
నేత్ర మి త్యుచ్చరంతి. 10

శ్లో. మాయా నాస్త్వేవ; తద్ధేతో
 ర్మాయాకార్యం జగ న్నహి;
 కగ న్నోచేన్న సాక్షిత్వ
 మేకస్య తవ రాఘవ! 11

శ్లో. బ్రహ్మ సత్యం జగ నిర్భా
 నాస్య ప్యస్తీవ త జ్జగత్
 అస్యపి బ్రహ్మ నాస్తీవ
 భాసతే మాయయా సదా. 12

*

(నాస్తి - అస్తి అనునై జగన్మునుండి)

వరణ ఏన్ది శాసనము

(శ్రీ) టేకుమళ్ళ కామేశ్వరరావు బి. ఏ. బి. ఇడి.)

తూర్పుచాళుక్యరా జైన మూడవ అమ్మభీముని తామ్ర శాసన
 మైన వరణఏన్ది శాసనము (భారతి ఏప్రిల్ 1965) ప్రకటింపబడినది.
 దానిలో వరణఏన్ది అనునది గ్రామనామముగా జెప్పబడినది. శాసనము
 దొరకినస్థలమందె వేడిమంగళ మను పేరుగల పుంత యున్నది. ఆచాం
 తమందె తుల్యానది కలదు.

వరణఏన్ది అనునామ మె ట్లెర్పడినదో విచారింపవచ్చును.
 పై శాసనములోనే యావ్ర దేశమునకు శకటమంథనవిషయ మను పే
 రున్నది. అది సంస్కృతపదసంపుటి. దానిని తెలుగులో చెప్పవలెనన్న
 “బళ్ళదారినాడు” అగును. తొలుత నుండిన యట్టిపదమునకే శకట
 మంథనవిషయ మనునది సంస్కృతానువాద మని విశద మగుచున్నది.
 బళ్ళరస్తాకు నడ్డుగా నెన్నియో వాగులు, వంకలు నుండును. ఆచాంత

మున నున్నతుల్యనని యట్టివానిలో నొకటి. దానితీరముననే వరణ
 ఏడ్చిగామ మున్నది. బండ్లు తుల్యనదిని దాటవలెనన్న పాటిరేవో,
 వారధియో, యవసరము. 'వరణము' అను సంస్కృతపదమునకు
 వంతెన యని తెలుగున వర్ణము కాబట్టి వరణఏడ్చి అనుపదసంఘటిలో
 'వరణ' 'ఏడ్చి' యను రెండుమాట లున్నవి. వరణము లేక వంతెన
 ఏడ్చి అనుగామమువద్ద నున్నది. ఆవంతెనమూలముగా ఏడ్చి అను
 గ్రామము ప్రసిద్ధికి నచ్చినది. వంతెన ఏడ్చియనుదానిసంస్కృతానువా
 దము వరణఏడ్చి యని మనము గ్రహింపవచ్చును.

ఏడ్చిగామ ముండినస్థలమునకే వేడిమంగళము ననుపేరు వాడు
 కలో నుండినది. ఏడ్చి అనుమాటయై పామరజనులసౌఖ్యలో బడి 'వేడి'
 యైన దనుట స్పష్టము. అయితే యీ 'మంగళ'శబ్ద మేమి? పూర్వ
 కాలము తెలుగుదేశములో మంగళశబ్దము వాడుకలో నుండి, క్రమ
 ముగా నంతరించినది. ఆపద మిప్పటికిని తమిళదేశములో మిగిలినది.
 తెలుగులో నగ్రహారమున కేమియగ్ధమో, తమిళములో మంగళము
 నకు నదే యగ్ధము. మంగళ మను నంతము గలగామనామములు
 తమిళదేశములో కొల్లలుగా నున్నవి. ఏడ్చిగామ మొకప్పుడే బ్రాహ్మ
 ణాగ్రహారముగా నుండినది. ఆచివయమే మంగళ మను పదము రుజువు
 పరచుచున్నది.

ఏడ్చి పూర్వకాలమందు పట్టణముగానుండి, క్రమముగా దాని
 ప్రాముఖ్యత తగ్గగా, నదీతీరమున నున్న భాగము సికస్తు నై యుండ
 వచ్చును. లేక తుల్యనది పొంగి నదీతీరమున నున్న భాగము నాశనము
 కాగా, మిగిలిన గ్రామమే యిప్పుడు ఏడిద అనుపేరున నున్న దన
 వచ్చును. అదియునుగాక నదీతీరమున నున్న గ్రామము నదీపాతము
 కాగా, గ్రామస్థులు కొంత యెగువ ను అదేపేరున గ్రామమును
 నిర్మించుకొని, దానికి చెనకటిపేరే పెట్టుకొన్నా రని చెప్పవచ్చును.
 ఏడియనను ఏడ్చి అనుపదమే ఏడిదగ మారినది. దానిలో క్రొత్తగ

'ద' అక్షరమొకటి చేరినది. దీని పదవిభాగ మిట్లుండవచ్చును, ఏడి+ఇది+అ. ఏడ్ది వద్దనున్నవం తెన నశించినది కాబోలు, కాబట్టి గ్రామ మిదే నని తెలుపుటకు నీకొత్త పేరు పుట్టి యుండవచ్చును. అంతేకాని ఏడ్దిగ్రామపామమె మారి యిప్పటి మునలేక మురమండ యయిన దనుటకు రెండు పేర్లలోని సాదృశ్యమును నాలదు. మండ పదము సాధారణముగా మందయే, అవియే ఆలమంద. మునలేక ముగ అనువానిని నాలమంద యున్న తావు మున లేక మురమండ యైనది.

వరణవీధి గ్రామమును దానముగా గ్రహించినవాడు చంద్రన రాజు. అతడు సరశిరోదర్పణ ధ్వజాడు. ఈ వింతసమానమున కథము కొరక బడుట లేదు. చంద్రన రాజు హైహయ వంశజాడు. కార్తవీర్యుని కుమారు డైనఅర్జునుడును హైహయవంశజాడే. కాబట్టి సరు డనగా (కార్తవీర్య) అర్జునుడు దర్పణ మను మాటకు ఆ. వి. దేవస్థలిగారి సంస్కృతవిఘంటువులో 'నయనము' (=కన్ను)ననుసగమున్నది. ప్రత్యేక ముగా శిరమునందు కన్ను గలవాడు శివు డని దీనిభావము కాబోలు ఇది నిజముగా వింతప్రయోగమే! అట్లు చంద్రనరాజు ధ్వజము మీద కార్తవీర్యార్జునుడును, శివుడు నున్నారు.

తొలివాయి లేక తుల్యానదిని గురించి ఏమనగా—తొలుత నాప్రదేశములో వేలాదివేలసంవత్సరములనుండి యున్నవారు తెలుగు జాతివారు. అటుపిమ్మట నిటీవలికాలములో వచ్చి చేరినవారు ఆర్యులు, ప్రాకృతులునుకాబట్టి స్థలముల, నదుల, కొండల, యూర్క పేర్లు తెలుగు లోనే పుట్టినవి. ఆర్యాదులునిచ్చుట ప్రవేశించినపిదప పై పేర్లలో కొన్నిటిని వారిభాషాచ్చారణకు సనుకూలముగా (ఇదియే క్రొత్త జాతియైనను చేసేవనే) మార్పుకొన్నారు. మరికొన్నిటి సనువదించుకొన్నారు.

గోదావరీనది యేడుపాయలుగా చీలి సముద్రములో కలియు చున్నది. వీటిలో తొలిపాయకు తెలుగుపేరు తొలిపాయ యనియె. మిగిలినపాయలయొక్క తెలుగుపేర్లు తెలియుటలేదు. పిమ్మటకాలములో

వచ్చినయార్యాదు లీపడుపాయలకును సప్తస్థులయొక్క యేడుపేర్లను తగిలించుటకు బహుననుకూలముగా నుండినది. అయితే తొలిపాయ అను పేరు ఇదివరలోనే బహుప్రచారముతో నుండుటచేత దానిని కదలించుట సులభము కాలేదు. కాబట్టి 'తొలి'ని 'తుల్య' అని సంస్కృతీకరించుకొన్నారు. అయినను తమవట్టు విడువక దానికిగూడ మహర్షి నామమును తగిలించినారు. అట్లు తొలిపాయకు మారుపేర్లు పుట్టినవి. అంతే కాక చిల్లలదేవతలు పుట్టివల్లు, స్థల, మల, శిల, జల ఇత్యాదులకు మాహాత్మ్యములు బలిసినవి.

అయితే పై శాసనములో తొలివాయి అను పేరుకనబడుచున్నది. ఉదా:- పాయ + కంఘ్రి = పాయగంఘ్రివలెనె, తొలి + పాయ = తొలివాయ యని యాదేశముతో వచ్చినది. అంతేకాక పాయ, పాయి యను రెండు రూపములును శాసనకాలమునాటికే యుండుటచేత తొలివాయయే తొలిపాయి యను పేరున శాసనములోనికి నెక్కినది.

తొలివాయిని యొక వాగుగా నెంచినవారు, దానిని 'తొలివాగు' అని పిలుచుకొన్నారు. 'వాగు' శబ్దమునకు సంస్కృతీకరణము 'భాగ' కాబట్టి తొలివాగు 'తుల్యభాగ' యనుసంస్కృతనామమునుగూడ ధరించినది. పేర్లు ప్రజలనోళ్ళలో నెన్నియో యాభాసరూపములను బొందుచుండును. కాబట్టి యితరరూపములు గూడఁ బుట్టినవి. మహమ్మదీయుల యాంగ్లేయుల ప్రభావమున మనదేశములోని పేర్లలో నెన్నిమార్పులు వచ్చినవో మనకు సనుభవములోనున్న విషయమే కదా!

oooooooooooooooo

శ్రీ రామాయ నమః

కౌశికాభ్యుదయము - రంభ

శ్రీ శిష్టా బాలకోటిశ్వరరావు.

“చినిపూవుదేనెకు నెనవచ్చు నీకనిత్వము కవిత్వయనమృతము మృదుల” అని శ్రీకృష్ణభారతాదిమహాకావ్యప్రణీతలు, మహామహా పాథ్యాయులు నగు స్వర్ణీయ శ్రీపాద కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారిచే ప్రశంసించబడి “ధన మీయఁజాలఁ దృష్టిగ మన మీయంగలను, దాని మన్ననమీఱఁ గొని నీ మాకసత్కృతి నేర్పినరంగ రచించి నాకు నొసఁగుము సుకవి!” అని యర్థింపఁబడి కవిమూర్ధస్యవిరుద ప్రదానము పడసినప్రాధకవిచంద్రులు కాకరపర్తి కృష్ణశాస్త్రిగారు పదునెనిది సంవత్సరములకుపూర్వము కౌశికాభ్యుదయ మనుపేర గాధేయుని సంపూర్ణగాథ ప్రబంధముగా విరచించి “ఎందఱులేరు సత్కవు లహీనకళాంచితు లాంధ్రభూమిలో? నందఱు మాని నాదుకృతి సందుకొనెన్ గవిసార్వభౌముఁ డానందము మీఱ మత్కృతి ఘనమొప్పు మదీయపురాధనక్రియామందఫలమొప్పు లేక లగమానతడియ దయాస్వభావమో!!” అని భావించి యాశ్చర్యానందామోదములు సాశగింపఁగా సంకీర్తము గావించిరి. పిదప 1952లో ననగా ఖరసంవత్సర మాఘమున నిది ముద్రింపఁబడి ఛందోబద్ధ మైనసత్కవిత్వ నాక శించుకొనఁజాలు రసజ్ఞాంధ్రవిబుధపుంగవుల నలరించి వారిచే ‘వహ్య! మాయురే! బాపురే!’ అని కొనియాడఁబడి యాంశ్రియవాగ్దాత కంఠమున మాణిక్యహారమై నిలిచినది.

‘రామాయణాదిమహాకావ్యాంతర్గతతతానందసానందకథితగాధి నందనచరితము ప్రధానాధారంబుగ’ కృష్ణశాస్త్రిగారి కౌశికాభ్యుదయము సంస్కృతంబు నుద్యోగించి కృతార్థులయిరి. శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణమున బాలకాండమున మిగులస్పష్టముగ నున్నవిశ్వా మిత్రచరిత్రము వీరిచేతఁబడి యయిదాశ్వాసముల మహాకావ్యముగ

పరిణామించినది. కృతిభర్త “కభ్యుదయపరంపరాభివృద్ధియు, నాయురా
 రోగ్యభోగైశ్వరసమృద్ధియు, హరిదంతదంతురితవిశదయశోవిలాస
 విశేషప్రసిద్ధియు నగునటులు” పురవర్ణనముతో కథ ప్రారంభింపఁ
 బడినది.

మహితార్యావగ్తదేశరాజధానియగుకన్యాకృష్ణము శ్రీకాంతా
 పరణీయధామ మట! రాశీభూతశోభాదిదృశా కేంద్రీకృతవైజ
 ణోచనసహస్రస్థాపితాసూయితావ్యాకీర్ణామరలోకనాయక మట!!
 వెన్నెలరాత్రులందు మందమందానిల మానుకోరికతో నానగరాగ్ర
 హర్మ్యములయందు నడయాడు పడంతులసోయగమ్ములను కనుగొన
 నెంచిన నాకవిటులు వాతఘాతానుపమానకేతన పటాగ్రచపేటపటు
 ప్రహరములను చవిగొందు రట!! అప్పరీవరమున ప్రతినిశావసర
 ములందు ధీరమలయధరాధరాధారసారసారపాటీరగంధఘస్మరసమీ
 రవారవిస్తారకార్యములలో చాల పైసరముల నోలాకుపడినవారిని
 బునారతికిఁ బ్రేరేచుట యొకటియట!! ఆనగరమున నెసంగుకారా
 గృహములు నాచెకులు పథ్యశిలలు న్యాయసభలు శిక్షాస్మృతులు
 నార్యభామలక్షణార్థమే శాని నిరుపయోగము లట!!

ఈవిధముగ నతిశయోక్తిరూపకోత్పేక్షోపమాదినానాలంకార
 పరమమాధుర్యవైభవము యధేచ్ఛముగ చవిజూపించుచు మహా
 కవులకుమాత్రమే సాధ్య మనఁదగిననిగ్రహముతో సీప్రబంధరాజమును
 శాస్త్రిగారు కొనసాగించిరి. ఇం దేఘట్టమున నేపథ్యమును శీలించినను
 సురాపగాతులితధారాశుద్ధి, భాషశ్రీపరిపాకసంకలనహేవాకము, సత్క
 ల్పనాప్రావిణ్యము గోచరించి పతితలను శ్రోతలను రుంద్రానందమాసన
 సరసిలో నోలలాడించును. ప్రాగ్జన్మసంస్కారలబ్ధ మైన యాచిత్య
 విచారవివేకముతో దీపించు శాస్త్రిగారిధీబలము మనలను ముగ్ధులఁ
 జేయును. ఈపద్యమును మానసింపుడు—

సీ. వేలుపుగాణిలపెదవు లెందుటఁ బాయ
 వాయఁ బంచాలి నపస్వరములు
 పల్లవావళి యిష్టపడదాయె భంగింపఁ
 గాంతాకుచాశ్లేషగౌరవంబు
 గంగోదకమున ముస్కులు వెట్టుటే కాని
 రాదాయఁ దటికి నైరావతంబు
 తడి నారసీకున్నఁ దల లెత్తవాయె నం
 దనననాంతరనవ్యనవ్యలరలు

తే. గీ. కాశికాఖండతమతపోగాఢవహ్ని
 సంజ్వరం బూర్ధ్వగామియై సంక్రమింపఁ
 వేయికన్నులఁ బలుమాటు విచ్చి కాంచె
 స్వర్గదుర్గతి నా శచీప్రాణవిభుఁడు.

ఇది పంచమాశ్వాసములోనిది. “కనులఁ దెఱచినాఁడు గాఢే
 యసంయమి, టక్కులాడి! నీకుఁ జిక్కఁ డింక నరుగు మరుగు మంచు”
 వచ్చియొడలిబాలెంతరా లగుమేనకాకాంతను తిరస్కరించి యామడ
 యడుగుగా నడిచి యుత్తరాద్రి జేరినవిశ్వామిత్రుఁడు ఘోరదీప్యత్వపః
 పరిపాకంబున బక్కటిల్లియు బ్రహ్మర్షి కాలేక రెండింత లైనపట్టు
 దలతో తపించుచుండఁగా నుప్పతిల్లినయుపద్రవ మిది! మనసునకు
 హత్తుకొనునట్లు చెప్పఁబడినది. గాఢేయుని తపోగాఢవహ్నిసంజ్వరము
 స్వర్గమున మండువేసవి సృజించినదట! గ్రీష్మర్తుప్రభావము నీరీతిగా
 కథలో నతుకునట్లుగా శాస్త్రీగాదు వర్ణించినారు. కాంతాకుచాశ్లేష
 గౌరవము భంగించుటకు పల్లవావళి యిష్టపడలే దని వ్రాయుట
 కాయురాగమరహస్యవిదు లైనవీరే సమర్థులు!! దుర్భర మైన
 యాయుపద్రవము గమనించి తల్లడిల్లి ప్రాంచితవైజయంతభవనాయత
 జాలసకాశవాసియై దీని నడఁగించుటకు యోచించుచున్న యాదితేయ

నేత దృష్టిపథమున మానివర్చునైర్వదశనచతురతా నితాంతా
రంభయు, నూరువిజితరంభయు నగురంభ తోచినది, వెంటనే పిలి
పించలేదు. తొందరపాటు నుజ్జగించి మరల మరల నాలోచించి నిర్ణ
యించుకొని రంభాచలాక్షిని తోడ్కొని ర మ్మని యొకసురాంగన
నపినాడు.

రంభ మనపురాణములలో కావ్యములలో చాలప్రసిద్ధి నందిన
దేవవేశ్య. ఆమెను పలువురు పలు తెరగుల తీర్చి దిద్దినారు. రావణునిచే
నడ్డగింపబడినరంభ, పలకూబరుని ప్రియతమయై వాసి గన్నరంభ,
శ్రీనాథునిచాటువులలో ప్రకాశించినరంభ—ఎవరి కనువైనసరణిలో
వారు చిత్రించి రంభను చిరంజీవినిని జేసినారు. ఇంత సుప్రతిష్ఠ
నాచుకొన్నరంభను కృష్ణశాస్త్రిగారుకూడ వాల్మీకము ననుసరించి
యాచిత్త్యము పోషించుచు వర్ణించి యాంధ్రకావ్యకళాప్రపంచమున
నామె కొకస్థిరత ప్రసాదించినారు.

శృంగారరసస్నిగ్ధలావణ్యవతి యైనరంభ రెండుపర్యాయము
లీకావ్యమునమనకు సాక్షాత్కరించును. తొలుత తృతీయాశ్వాసమున
గురుపుత్రులచే శాపింపబడి చండాలుడై గాధిసుతు నాశ్రయించి
తదీయామితతపోబలసహాయుడై దివికి నశరీరుడై యేగిన త్రిశంకు
సృపాలుడు రంభాగృహమును సందర్శించినట్లు చెప్పబడెను. ఆమర
ధారణిలోని వేళవాటికయం దగ్రగణ్యమై వెలుగు లీను రంభయిల్లు—
“ఇవశశిదృగంచదమ్యతాననము వోలె, నశనిపానీయయుతబలాహకము
వోలె, వ్యాఘ్రవాతాయులసదరణ్యాని వోలె రజస్సర్వరాజిత” మ్మృట!
వీరపాణంబుచే విసివినవీరులును, సోమపానంబుచే సాగసినయాజులును
సమానరంభాధరాధరవాసము కాంక్షించి యాగృహద్వారముచేంత
రొదాళము నేయుచురాయి డించుచున్నారట. అది చూచి త్రిశంకుఁ
డబ్బరముతో

క. అక్షిణాలంకృతిఁ గృతి

దక్షిణనాయకు లిఖించి తనిసిరి, రంభన్

వీక్షించినచో వ్రాయరె

దక్షిణనాయకనుగూడఁ దమ గ్రంథములన్!

అని యభిప్రాయపడినాడు. త్రిశంకునినోట నీమాటలు వెలువడినను కొంచె మాలోచించినచో నివి కృష్ణశాస్త్రిగారివే యగును. వ్రాసినదే వ్రాసి యాయాసపడి యహమహమికలు పెంచుకొనుచున్న తెలుఁగు కవులకు వైవిధ్యపరిపూర్ణ మైనత్రోత్తనాయక నందించి నవ్యమాగ్ధ దర్శకులు వైరి. ఎంత హృద్య మైనచమత్కృతి నిమిచ్చిరి!!

ఇప్పుడు వాసవునిదూతి చేరినరంభయింటిచెంగట నట్టిసందడి యేమియును లేదు. ఏదో పచ్చిగా పరిచయించి నిజాశయములను లిఖించి నలకూబరుఁ డంపిసప్రణయలేఖ ననురక్తితో పఠించుచున్న రంభను చూచి యామె రాజనియోగము విన్నవించినది. “కనకా నూనమనోజ్ఞగాత్రి! యట కీకాదారిమూదారిప్రాద్దున నేతెంచెదఁ దప్పకుండ” ననుపంక్తులు మాటిమాటికి మననము గావించుకొనుచు నుప్పొంగుచున్న రంభయుత్సాహమును వజ్రమేల్పునుపులు భంగించె నట.

రంభ మిగుల తెలివి గలది. ఇందుగని యాహ్వనము మన్నించుట కిష్టములేని దయ్యును తామసించుట తరితీహాసరించుట ప్రమాద కరము అని యెంచి యిథోచిత వేషము నూని వలనుక న్నదరుచుండగా మది జల్లుజల్లుచుండఁగా గమించినది.

తే. గీ. రంభ మరియాదఁ బాటించి రాచనగరి

కంతదవ్వుననే చతురంతయాన

మవతరించి.....

శాస్త్రిగారిలేఖనికి మర్యాద తెలియును. ఏ చాత్రము నెట్లు నడువవలయునో యెఱిగిన ప్రజ్ఞావంతు లాధునికులలో నరుదుగా నున్నారు. వారిలో శాస్త్రిగా రొక రనుట సమంజసము.

అసమయమున రాజసాధమునకు వచ్చిరంధను విస్మయముతో
తత్తరముతో కనుగొనునంగనల జగాజగితా ప్రలతో పూపనవృత్తులతో
బహుకరించుచు చని యాసురవారముఖ్య యోచనాఘరిని మునుఁ
గుదుఁ దేలు చున్న నాకథావిధుని సమీపించి దోయిలించినది. స్వకీయ
యత్న సాఫల్యమతితో శచీవతియుచితాధికారము ప్రదర్శించినాఁ డట.

శివతపోధంగ మొనరించుటకు మన్మథుని పిలిచి ప్రోత్సహించిన
కాళిదాసుని యిందుగఁడె యాయించునిలో కాన్పించును. కుమార
సంభవమున కవికులగురు వాఘట్టము నెంతమధురముగ రచించెనో
యంతమనోహరముగ నీసన్నివేశమును ప్రోథకవిచంద్రుఁడు రచించెను.
చ. వలపులదీవివై వెలయుభామిని వీపును వజ్రముం గడుం

గలుగుటచేతనే త్రిభువనంబులు హాయిగ నేలుచుంటి నో
జలరుహగంధి! వ్యర్థ మగుసంయమివర్జ్యులపట్ల వజ్రమూ
వెలితియుఁ దీటుఁ దావకనవీనమనోహర చాతురీధురన్.

నిజాశయపూరణనుప్రవీణుఁ డైనపురందరుఁడు రంధను పొగడ
సాగినాఁడు. 'అగ్నిజ్వాలలు, వరుణపాశము, యమదండము పావనశక్తి
గిరినిపాటనదక్ష మైన నాకులిశము చేయలేనికార్యము తావకచంచలే
క్షణకసత్కిరణం బాకఁడే చేయఁగల' దని యామె నాకాశమున
కెత్తినాఁడు. 'చక్కదనమున, నెఱుఁజాతనమున, గానసత్కళయందు
ప్రఖ్యాతి లేనిమేనకకే దాసుఁ డైనకాళికుని సాధించుట నీ కొక
మహాకార్యమా? నిలింపులకు ప్రియ మాచరింపు' నుని మృదువుగ
శాసించినాఁడు. ఆతనియాసతి విన్నరంధ కోపనమునిమూర్తి నొక్క
పరి భావనసేసి 'హతాస్థి' యంచు పరికంపితాంగియై రెండుచేతులతో
కనుఁగవను కప్పకొన్నది. నిలుచుటకుగూడ నశక్తయై తుద కింద్రుని
పాదములచెంత నిలువునఁ గూలి సామ్యుస్థిల్లినది. దానియవస్థను జూచి
స్వాగ్రహలోలుఁ డైనబలదమనుఁడు నవ్వుకొనె నట! భయదైన్యశోక
విచలిత యైవరంధ, కాకిన్యము మూర్తిభవించిన దేవేంద్రుఁడు నిక్కడి

శాస్త్రిగారిచనము చదివినంతనే కన్నులకు గట్టుదురు. మూర్ఛనండి మేలుకని కాతరతాచలితాక్షియై యేమియు వాకొనలేని యానిష్టర చకోరవిలోచనతో “శనికరము వేయకన్నులఁ దొనుకులాడఁ బలుకు పలుకునఁ గ్రొందేనె లొలుకుచుండ హరిహాయుండు” — ‘కాశికుండు కాంతలకాఁగిలింతల సుఖంబు నెఱుంగనివాఁడు గాఁడు; తలవంపు వేశ్యజాతికి ఘటిల్లినది; సీకొలమందలివా రిది విన్నచో వికవిక నవ్వరే!’ యని యనునయించి

చ. నెలఁతరొ! సూనసాయకుఁడు సీకనునన్నలనే మెలంగు; రా చిలుకలు గండుకోయిలలుఁ జెంత నసించు; వసంతుఁ డాననిం గలయఁగ నావహించు మునుగాఁ జని; వ్రన్నమచందమామ నె న్నెలఁ గురియించు; బాసటగ నేనును సీకరసం జరించెదన్ .
అనినాఁడు. దీనిమూల మిటు లున్నది.

శ్లో. కోకిలో హృదయగ్రాహీ మాధవే రుచిరద్రుమే
అహం కందర్పసహితః స్థాన్యామి తవ పార్శ్వతః.

(వాల్మీకిరామాయణము, బాలకాండము, చతుష్పత్యతమస్కంధము 6)
అదికవి వాల్మీకిహృదయము చక్కఁగ గుర్తించి భావమును పెంచి వ్రాసి శాస్త్రిగారు సన్నివేశస్ఫూర్తిని పెంపొందించినారు.

ఉ. మానససీమ నూనుననుమానము మానుము కామినిమణి!

పూనుము పూనికం దమి నపూర్వవిలాసము లానరింప నె
(మృదు సలంకరిగదుకొనుమీ కొనుమీ సురగాయనీజనా
నూనమనోహరాధరసముచ్చరితస్తవభాగ ధేయముల్.

అని హెచ్చరింప మాటుపల్కు నోడి యంగీకరించి రంధ యిట్లు చేరినది. పిమ్మట జరుగవలసిన దంతయు జరిగినది.

“అతాంతలతాంతనితాంతకాంతమై, సరసరసాలపల్లవకషాయ రసైకనిషేవణక్రియా పరిణతపంచమ స్వరవిభాస్వర పైక విజృంభణాంకమై” వసంతము కాశికుని యాశ్రమప్రాంతమున నవతరించినది.

పీ. వనజరజోహారివారిఁ గ రేణువైఁ

బుంవారణేంద్రము పుక్కిలించె

కొవమతుమ్మెద చానఁ గూడి పూగిన్నెలో

నచ్చుంపుఁగొందేనె లారగించె

మెసవఁగా మిగిలినచిసము నోటం బెట్టి

జక్కవ తనయాలి సత్కరించె

దాడిమ్మగింజ తెంతయు నొల్చి రాచిల్క

ముద్దారఁ జెలినోటఁ బోహాఁించె

తే. గీ. లాహరీ గ్రమ్మ హరిణ మిల్లాలిమేను

కొమ్ముకొన గోకి మాటికి గుస్తరించె

సురచిరోన్నత తరుల వల్లదులు పెనఁగె

సారత్పంగారలీల వాసంతవేళ.

ఈ మంజుల భావసంపదలో చాలభాగము కుమారసంభవము-
లోనిది. కనుఁడు—

శ్లో. మధుద్విరేఖః కనుమైకపాత్రే

పపా ప్రియాం స్వా మనువర్తమానః

శృంగేణ సంస్పర్శ నిమిలితాక్షీం

మృగీ మకందూయత కృష్ణసారః (31 వ సగ్గము 36 వ శ్లోకము).

శ్లో. దశా రసాత్ పంకజరేణుగంధి

గజాయగందూషజలం కరేణుః

అశోపభుక్తేన విసేన జాయాం

సంభావయామాస రథాజ్ఞనామా. (31 వ సగ్గము 37 వ శ్లోకము).

ఈ శ్లోకములనే కవిరాజశిఖామణి యగునన్నెచోడుఁ డిట్లాం
ప్రధీకరించెను. చూడుఁడు!

సీ. కరి యిచ్చె నర మేసి కరిణికి సల్లకి

పల్లవ ముల్లంబు పల్లవింప,

మృగ మర్థి గబళించి మృగి కిచ్చె నంచు ద

ర్భాంకురంబులు చిత్త హంకురింప,

హంస పెక్కువ నిచ్చె హంసకి నోల్వోర

నెలదూడ మొగముల నెలమి మిగుల,

భృంగము దావితో భృంగికి దయ నిచ్చె

మధుధార ముఖరాగముదము దలక—(ఆ 4, ప 113)

ఈ రెండనువాదములలో నేని కాళిదాసునిగౌరవము నంచునో సాహిత్యసారస్వవేత్త లగుపాఠకులే నిర్ణయింతురుగాక ! ఆధునికులలో పెక్కురాంధ్రకుమారసంభవములను సంతరించిరి. కాని నేను పరికించి నంతవఱకు శాస్త్రిగారి యనువాదమున గమగమించు గాంభీర్య మాధుర్యములను తోసిరా జనజాలునాంధ్రీకరణము రట్టస్థింపలేదు. భవిష్యత్తికొఱత తీర్చునేమో !

సంక్రందనశాసనము పఠితులంపలేనిరంధ కాళికుని మస్తకింపఁగోరి—
సీ. కొమరారుచెక్కిల్ల గొజ్జంగిరంగుతో

రవలదుద్దులదాలు రాయిడింప

తైక పీలగఁ బొంగురారాపుచన్నుల

బన్నసరంబులు తన్నియూగ

మాటికి మీఁగాళ్ళ మాందాలికుచ్చెట్లు

వంతవంతగఁ గుప్పిగంటు కొనఁగ

వె న్నానుకొని లీల వ్రేలాడువాల్జడ

సిక్కలతోడ డిడిక్కులాడ

తే. గీ. పదపదంబునఁ గాంచీవిభాసమాగ

కింకిణీగణ మురియాడి గిలుకు మనఁగ

పయ్యెదం జక్కవలుచుచు వచ్చెఁ భౌగ

భామినులఁ గూడి తత్తపోవనికి—

ఇట్టి యనన్యసామాన్యసౌందర్యము మేళవింప నేలేంచినరంధ్ర విశ్వామిత్రుని సంవలంపఁజేయలేకపోయినను రసికపాఠకశ్రోతృలోకమును విభ్రాంతిలో ముంచగలడు. వ్యామోహమున తూలించఁగలడు. ఎంత ప్రఖ్యాతచిత్రకారుడైనను కవియగుట యసంభవము కావచ్చును. కాని పరిణతి జెందినప్రౌఢకవి జీవము తొణికిసలాడువాక్పితృములు నిర్మించఁగలఁ డని కృష్ణశాస్త్రిగారు చాటినారు. కవికి కళాకారులనడుచు నగ్రసీతమును సాధించినవీరిని యాంధ్రులభినందింపఁగల రని నావిశ్వాసము.

మ. సరళానోకహనూలమందు నొకపామాణంబుపై ద్వీపము

ష్కరచర్మంబున మేనువంప కుభయాంసమ్ముల్ గడు న్వంచి భీ

కరదృష్టి న్నిజనాసికాగ్రమునఁ జక్క న్నిల్పి పాణిద్వయిం

గర ముత్తాన మొనర్చి ఘోరతపముం గావించు నక్కాశికున్ —

తిలకించినది రంధ్ర. నాఁడు మన్మథుఁడు వీక్షించినశంకరుఁడు కూడ నిట్టివాఁడే!

శ్లో. సదేవదాసుదుగ్ధమవేదికాయాం

శార్దూలదర్శవ్యవధానవత్త్వాం

ఆసీన మానసశరీరపాత

ప్రియంబకం సంయమివం దదర్శ

శ్లో. పర్యజ్ఞబస్థిరపూర్వకాయ

మృజ్వాయతం సన్నిమితోభయాంసమ్

ఉత్తానపాణిద్వయసన్నివేశాత్

ప్రభుల్లరాజీవ మి వాఙ్మమధ్యే.

(సంస్కృతకుమారసంభవము, 31 వ సర్గము, 44, 45 శ్లోకాలు

ఇప్పట్టున కాళిదాసు ననుసరించి శాస్త్రిగారు ధన్యులైరి. పూర్వ సంస్కృతకవుల యుదాత్త భావములను పరిగ్రహించు అలవాటు శ్రీనాథాదుల కున్నది. అది వీరికిని నబ్బినది. మూలముతో సమముగా

రచించి మెప్పించగలకత్తి శ్రీనాథున కుండినట్లు మఱియొకరికి లేదు. ఆ చాకచక్యము మరల వీరిలో ప్రతాపమాన మయినది.

కాశికుని యుగ్రమూర్తిని కనుగొన్న నలకూబరుసాని హృదయమున భయసందేహము లంకురించినవి. కాని సుమాంబక భీషణ నిస్వనధనుష్టంకృతులు పురందరవిశంకటశాసనము తలంచుటతోడి నేయవి నశించి పురాధికసారధీరతలు జనించినవి. కెంజిగురుకొమ్మల మాటున నక్కి యొకకోయిల 'కో' యని కూసినది. రంధ దాని ననుకరింపసాగినది. 'హ' యని గాఢేయుడు కనులు దెఱచినాడు.

మ. అజితేంద్రన్ నునుజెక్కిలి న్నిలిపి స్మేరాంకూరముల్ సారెకుం

జెరలాడన్ శిర మంసముం దొరంగ నిక్షేపించి పెంపారుపై

సరమందు న్నృసు మందుచందములు మించన్ గన్నుల న్నోడ్చి యుస్సురనన్ వేలుపుసాని, దాని మునియుం జూచెన్ యదృచ్ఛాగతిన్.

లంజెలలో నెఱజూణ యగురంధ తననైజమును వెల్లడించినది. భయసంశయములనే కాదు లజ్జనుకూడ పరిత్యజించి ప్రణయపారవశ్యముతో నీణా జేకొని యారాజసంయమి వినునట్లు జావళులు పాడినది. కిలకిల నవ్వివది. చెలులను గేలిచేసినది. వయ్యెద జక్కదిద్దుకొను నెపమున చన్దవసారు చూపినది. మలగి మలగి చూచినది. సుమాళిము నందుచు నాపులించినది. ఇంక నెన్నియో విచిత్రవైఖరులనడయాడినది. అయినను రంధ పేరాస ఫలించలేదు. ఆమె లావణ్యవిలాసము విశ్వామిత్రు నీషణ్మాత్రమును కదలించలేదు. "ఒకపులం బుక్కిలించు రంధ యొక్క పెన్ పిటుడు" కూడ జడపారిమదిని రాకింపలేకపోయినది.

"కనలక సంచలింపక వికాసముజూపక పక్ష్మలింపక" స్థావపు వోలె నున్నమునిని డాసి యెయారముతో నవ్వుచు పృథివీతల మానగ వంగి వినతి నొనర్చినది. ఆసమయమున నామె పైటతోఁ బాటు శ్రవణకలితసుందరకుందకుట్టులము జాటి మానిపాదయుగళిపై బడినది. అప్పు డయ్యమరికాంత యొకవింత జూపినదట. కామము

నెన్నడో జయించినవిశ్వామిత్రు నావంత సుంతైన నాకర్జింపలేదు. అగ్రహము రేకెత్తినది. “ఓసీ! రాకాసి! శైలివయి వసింపు మని శాపించినాడు.

రంభవిజృంభణము ముగిసినది. మదనుడు వసంతునితో చెప్పి కుండఁగ నే వెడలినాడు. సఖజనావళి పితృపితృలై పఱచినది. ‘ఇంత కోపించి కొల్లవోయితిఁ దవంబునెల్ల నీలీల నా శైలికి తెల్లవాత’ ననుచు కాశికుఁ డలమఱించినాడు.

శా. కైలాటంబున నన్ను లోఁగొనఁగ సంకల్పించినా వీవు శాపాలాపంబుల పాలె మైతివి మదీయాపారకోపంబునం దూలెన్ మత్సముపార్జితామితతపోఽస్తోత్రవ్రథావంబు లో బాలా! నీకును నాకు నాకవిభుఁడే పైచేయి యీచేతలోన్.

అని యవ్వడే మేల్కొనినరంభతో వాచించినాడు. ఆ సురరూపజీవ యాందోళించుచు మోకరిల్లినది. అనుకంపామయుఁ డైన గాధేయుఁ డు“లే లెమ్ము రంభా! తపోధని భూదేవుఁ డఖండతేజః డొకఁ డుత్పాటించు నీశాప” మని యాశ్వాసించినాడు. అలసగమనముతో రంభ బయలుదేరినది. కాశికునిశాపము విక్రమించినది—

లయగ్రాహి :

కాలఫణిరాజమున వాలుజడ, మేలిమగ

—రాలఁ బలుచాలును, బ్రవాళమున మోవిన్

నాలినడలన్ మదమరాళముల, మంజులక

పోలముల నద్దముల; లోలనయనంబుల్

బాలహరిణంబుల, గయాళిచనుదోయిఁ గన

కాలుకలలోన, నలకాళి నళులందున్

గేలు బిసమందు, నుడుపాలకునియందు మొగ

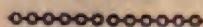
మోలి నిడి రంభ వడి శైలిగ వెలింగెన్.

ఈ తీరున కృష్ణశాస్త్రిగారు కాశికాభ్యుదయమున రంధ నొక ప్రత్యేకదృష్టిలో మనస్తత్వశాస్త్రమున కనుగుణముగా మెరిపించి యంగీకారము కాకున్నను మూలాతిక్రమణదోషము సంధిల్లు నను భీతిలో కాబోలు పాపాణమును జేసినారు. నాటిలేని యామెయందము నెల్లఁ బకృతికి, ధారవోసినారు.

“డిగ్రీలు లేనిపాండిత్యంబు వన్నెకు రాని పాడుకాలానఁ బుట్టి నశాస్త్రిగారిని వారిపాండితీశౌంధీర్యమును గుర్తించుట కాయన రచించిన కబ్బములే యాధారములు. సహృదయ హృదయాహ్లాదకరముగ సభ్యతకులొంగిశృంగారరసపోషణము సలిపినకవితంసులలో శ్రీనాథుఁ డగ్రతాంబూల మందుకొనుట కర్హుడు. ఆయనయడుగుజాడలలో పయనించి యంతరసవత్తరముగ ప్రాధముగ సత్కృతులు నిర్మించిన యధునాథనులలో కృష్ణశాస్త్రిగారిస్థానమసదృశము, చిరస్మరణీయము.

“అదోషమనోహరసారఫోరణీ భాసురసత్కవిత్వ పరిపాక నిరంతర లాలసు” లై వీరురచించిన యీకాశికాభ్యుదయ మహా ప్రబంధము పఠించిన నేరికై నను సుకవితా య ద్యస్తి రాజ్యేన కిమ్మని యనవలెనని యనిపించుట తథ్యము!!

పదభావ విచారణ

(శ్రీ) పలగాని గోపాలరెడ్డి, M. Sc.

క. కురిసెం బువ్వలవాసలు, పరిచిత తత్పరిమళానుపతదలికుల ర్ఘం
కరణములుసంగడింపగ, సుగదుందుభిగణముమ్రోసెజోద్యముగాగన్
దోసూరి కోనేటినాథకవి విరచితబాలభాగవత ప్రథమాశ్వాసము
(62 వ పద్యమున భీష్ముడు విష్ణుసాయుజ్య విచ్చట వర్ణింపబడినది.
(శ్రీ) వేంకటేశ్వరప్రాచ్యపరిశోధనసంస్థపక్షమున శ్రీ వంగనామల బాల
కృష్ణమూర్తిగారిచే సవరణపూరణాదులు చేయబడి ప్రచురితమైన
పుస్తకమిది. అందులో వారు “సంగడింపగ” యనుభాగమును
“సందడింపగ” యని మార్చినారు. కాని యిది యనవసరమైనమార్పు.
అందుచే కలుగగలభావమిది. “జారెడిపూవుల ననుసరించిన ధ్రుమర
ర్ఘంకరణములు సందడిజేయగ చేవదుందుభులు మ్రోగెను”. ఇచ్చట
శబ్దకల్పసపునరుక్తము పూర్వపాత్యభాగమున్న నింతకంటె రమ్య
మగుభావము పొందవచ్చును. సంగడి యనగా నిఘంటువులో జతయను
పదము జూడవచ్చును. “తుమ్మెదల ర్ఘంకరణములతో జతగూడి చేవ
దుందుభులు మ్రోగె” ననుభావ మెంతేని సబబగును.

ఇట్టిక్రియాప్రయోగము పిడవర్తిసోమనాథునిచే చేయబడెను.
(చూడుము :- 32వ పద్యము పద్యబసవపురావీతిక)

ఆ.....

లింగముద్రయెడ్ల సంగడించి

కూడగట్టినట్టిగూడారు బండిపై

కదలిపోయి కోరుగంటిపురికి.

పాల్కురికిసోమనాథుని యోరుగంటిప్రయాణసందర్భమిది. ఇది “సంఘ
టించి” యని యుండవలె జనువారును లేకపోలేదు.

రెండు గుల్లచేయబడినత్రాటిమానులను కలిపి కట్టిన విశేషమును
సంగడియందురు. పశ్చిమగోదావరిజిల్లాలోని కొల్లేరుసరస్సునందు
చేవలు పట్టుటకు, గుంటూరుజిల్లాలో బకింగుహంకాలువనుదాటుటకు

వీనిని నాడుచుండుట యీనాటికిన్నీ కనగలము. వీనిని నడపెడి వల్ల కాదులయిండ్ల పేర్లుకూడా “సంగడినా రని” కాలక్రమమున స్థిర పడినవి.

ద్విపదభల్లాణచరిత్రమున వర్ణిత మైనసంగడిభావులన ప్రక్కనే యున్నదంటజేవులు. “సంగడి” యనుపదము పలువిధములుగా ప్రయోగించుట యీక్రింద కాననగును.

(1) కూచిమంచి తిమ్మకవియొక్క తాజశేఖరవిలాసమున శివుని వర్ణించుచో

తే. సరవి జక్కులయెకిమీడు సంగడికు

.....

(2) దోనూరుకోనేటినాథకవి విరచిత బాలభాగవతమున కృష్ణార్చకుని వసుదేవుడు వ్రేవల్లెకు గొనిచనుచో వెంబడించినయాదిశేషుడు “సంగడిశేషుడు దోడయి జనుచేర యని వర్ణించబడెను.

(3) విదమర్తిసామనాథుని పద్య బసవపురాణము (4వ యాశ్వాసము) నమిరు మిండిని కథలో విటుడగునంది సంగడికాండ్రితో విలాసము గా నడచిన ట్లున్నది.

(4) సింహాసనద్వాత్రింశిక (7వయాశ్వాసము) కలహాకంటకుడను బంటువాడు కొందరుసంగడిలతో గూడి యుండె ననిగలదు.

(5) భారతము (ఆది-5 ఆశ్వా) నందున ద్రుపదుడు భీష్ముని సంగడికాడుగా గుర్తించక నిరాకరించుటగలదు.

యీ విచారణద్వారా “సంగడి” యనుపదము పెక్కుచోట్ల పెక్కురూపములలో ప్రయోగింపబడి యున్నది “సమానసాయిలో జత” యనుభావము గల యీపదమును తొలగించి బాలభాగవతమున మార్పుచేయవలసినయవసరము లే దని నామనవి.

శృంగారనాయికలు

శ్రీ కాకరపత్తి కృష్ణశాస్త్రి

1. స్వాధీనపతిక :-

“ప్రియోపలానితా నిత్యం స్వాధీనపతికా మతా”

(ప్రతాపరుద్రీయే)

1. రాగము-కేదార గౌళ-తాళముజంపి

పల్లవి :- తొలిజన్మమందు నేదో పూజ నల్పితినే తొలి॥

అనుపల్లవి:- చెలియా! రసజ్ఞజన-శిఖరుడె నావిభుడు

కలనైన నను బాచు-గా నెంచబో డతడు ॥ తొలి॥

చరణము:- అల రంభయైన మన-సారగా గామించి

నిలుచున్న గట్టెదుట-దల నంచుకొను గాని

వలలూగ గాంచడే-పలుకైన పలుకడే

పలుమాట లేల? నా-భాగ్యమ్ము పండెనే ॥ తొలి॥

2. వాసకసజ్జిక :-

ప్రియాగమనవేళాయాం, మండయంతీముహూర్త్యహుతి

కేళీగృహం తథాత్మానం సాస్యా ద్వాసకసజ్జికా.

(ప్రతాపరుద్రీయే)

2. రాగము

తాళము ఆది

పల్లవి :- జడను వేయవె చెలీ! వాల్ జడను॥ త్రో

మ్ముడి మనోహరుని-మదికి రుచింపదు ॥ జడ॥

అనుపల్లవి:- తొడిమ లిట్లు దీయకుండ సాన్పున

గడు! నమర్పదగునె జాడపూవుల

పడుకలోన నాదునాఘ మెత్తని

యెడలు కందిపోదటే తొలుత వాల్ ॥ జడ॥

చరణము:- ఏడె ముప్పుడె సిద్ధపరుపబోతుము

వాడి వత్తు తానె యాకునుడవులు

తోడితేవె వీణ నిటకు శుక్రులగు

దోష మున్న యెడల జక్కజేసెద

మూకు నెలలనుండి దూర జేశము

పోయి వచ్చుచున్నవాడు శ్రమపడి

నేకు మధురగతుల బాడి యలయిక

వీడజేసి యతనుసుఖము గూర్చెద || బడ ||

వ్యాసరచనము

డా. శ్రీ బి. వి. కుటుంబరాయశర్మ.

వ్యాసము—దాని నిర్వచనోత్పత్తులు.

(1) వై ఘంటిక నిర్వచనాడికము :-

“ఎన్నె”¹ యనబడు ప్రెండిభాషాపదమునుండి యాంగ్ల భాషా పదము “ఎస్సే”² నిష్పన్న మైనది. “ప్రయత్నము” అని దీని కర్థము. శబ్దతః లభించు నర్థప్రకారము (అభిదాగ్ధమున) నిజముగ నిది యొక ప్రయత్నమే కదా!

(1) “సర్వసాధారణముగ నచనములో నేవిషయమునుగూర్చి గాని సంగ్రహరూపమున కూర్పబడిన సారస్వతపర మగురచనము వ్యాసము” అని ఆక్స్ ఫర్డ్ సంగ్రహనిఘంటువు³ చెప్పుచున్నది.

(2) “వివరింపబడుచున్న వింశతివింశతిగ పరిమితదృష్టిపథమునో, వై యక్తికదృష్టిపథమునో కలిగి కైలీవిధానములలో తగు స్వేచ్ఛ నొందిన విశ్లేషణాత్మకమైనట్టి గాని వ్యాఖ్యానాత్మక మైనట్టి గాని సారస్వతరచన మేదైనను వ్యాస మగును” అని వెబ్ స్టర్⁴ మహనీయుని నిర్వచనము.

1. Essay; 2. Essay; 3. Corciae oxford Dictionary; 4. Webster's New International Dictionary, Second Edition, unabridged.

క్రమవద్ధతీయందును రూపరేఖలయందును గ్రంథముకంటెగాని ఉపన్యాసముకంటెగాని యూనమగుటచే సాధారణముగ వ్యాసముపై వానినుండి భిన్నమైనసాగస్వతప్రక్రియగా భావింపబడుచున్నది; అట్లే ఒకవద్ధతిబద్ధమైన వాదప్రచారమునకు సాధారణముగ కట్టుపడనికారణముచే నిది (వ్యాసము) సిద్ధాంతగ్రంథముకంటెకూడ భిన్న మని భావింపనగును. సర్వతోముఖపరిశీలనశీలము లేనిదై యేకాంశవ్యగ్రమైనహేతువుచే నిది (వ్యాసము) యితీహాసమును జీవితచరిత్రమును నంటివానికంటె కూడ భిన్నము.

వ్యాసములు ధర్మసామాన్యముగ నొక్కచిగువున కూర్చుండి చదువుటకు తగినంత సంక్షిప్తములై యున్నను “వ్యాస”మను పదము భిన్నభిన్నాంశములను కీర్తి కావరంపరలలో పరామర్శించుచు క్రమప్రకారము కూర్పుబడిన పుస్తకములకును¹ చెల్లుచున్నది. ఎడనెడ కావ్యవిమర్శనాదిక సాహిత్యగ్రంథములకును² నీపేరుపెట్టబడును.

(3) ఒకవిధముగ నియమరహితమును నైయక్తికమును నగు విధానము ననుసరించుచు నేడేని యొక యంశమును గూర్చి కూర్పుబడు సాహిత్యకరచనము వ్యాసమని “మెట్టియం” నైఘంటికుని యభిప్రాయము.³

(4) “చిన్నగ్రంథము” వ్యాసమని “వెస్ట్” నిఘంటుకర్త మతము.⁴

(5) “ప్రత్యేకాంశమునుగూర్చి వ్రాయబడు నొకానొక రచనము వ్యాసమని “ఇజబెల్ మేరీ మెక్లీన్”⁵ చెప్పెను.

1. Lockes "Essay Concerning Human Understanding;"
2. Pope's "Essay on Man" (1733) and "Essay on Criticism" (1711); 3. The Merrium webster Pocket Dictionary; 4. vest pocket Webster Pocket Dictionary." 5. "A sicepal Dictionary for boys and girls" Complied by Isabel Marry McLean, M. A.

(6) “ఒక ప్రత్యేకవిషయమునో యందలివిభాగమునో గూర్చి పరిమితపరిధిలో రచింపబడెడి రచనము పేరు వ్యాస” మని ముట్టే నిఘంటువు⁶ నిర్వచించుచున్నది.

(7) “వ్యాస మనగా నొకానొకవిధమగు మానసికోద్గమము (మానసికోల్పణము); నియమబద్ధమును సంగ్రహమునుగాని రచనా లేశము. ఒక నియమమును క్రమమును లేనిది” అని డా॥ జాన్సన్ పండితుని మతము.⁷

కాని యాధునికకాలములో పరిపూర్ణ వికాసము నొందిన ప్రక్రియ యగు వ్యాసము విషయములే డా॥ జాన్సన్ మహానీయున నిర్వచన మంతగాపొంది పోనగి యుండజాలదు.

“లోకే” పండితుడు కేవలము సమతలను ప్రకటించుటకొకటే తన గ్రంథమున⁸ “వ్యాస” మనివాడు. వ్యాసమని చెప్పడగినది దఱచుగ సంగ్రహముగ నుండును. కొందఱు వివర్ణకులు పద్మనైదు నుండి యిరువదిని మేషముల కాలములో నది పఠనయోగ్యమై యుండ వలెననికూడ నిర్ణయించిరి. వ్యాసములో నేవిషయమునుగూర్చియు సర్వతోముఖ పరిశీలనము నెవ్వరు నభిలషింపరు.

(8) “వ్యాసము జనాదర మధికముగఁగల రచనావిధాన” మనియు, “తాను పరిశీలించు సంశయములలో సామర్థ్యముగాని లోఁతుపాఁతులకుఁ బోవలెననెడి యభిలాషముగాని లేనట్టి రచయితలకు యుక్తమైన దని”యు “కెఫె”¹ పండితుని యూహ. ఇది యాదార్యములేని సంకుచితాభిప్రాయము.

(9) “బహుకష్టసాధ్యమైన సాహిత్యప్రియలలోనిది (వ్యాసము) యొకటి” యని “సెయింటు బెవ్”² మహాశయుడు చెప్పెను.

(10) “మిక్కిలి యాహ్లాదకరమును భావనాబలసంయుతమును నగు భావములుండెడి రచన” మనియు తన నియత సంకుచిత సీమకు పరిమితమగు సాహితీసారస్య సర్వస్వమును నుదాత్త బుద్ధివైశారద్య

6. Murray's Dictionary; 7. Dr. Johnson's "English Dictionary; 8. "Essay Concerning Human understanding".

1. Craffe; 2. Sainte Beuve.

యావత్స్వమును వెల్లడింపఁగల రచనాప్రకార ము"నియు వ్యాసమును గూర్చి "ఆల్ఫ్ వివియమ్స్" మహాదయుఁడు తన గ్రంథములో³ నగించినాఁడు.

(11) ఏదేని ప్రాస్తావికవిషయమును యులుసుపోకకు గచింపఁ బడు నొకలఘురచన ము" ని వ్యాసమును గూర్చి "ఒన్ బరన్"⁴ మహాభాగుఁడు పలికెను.

(12) వ్యాసమనఁగా రచయితృమూలహృత్మైన కర్తృహంతారమున కచ్చమైన యభివ్యక్తి చమత్కారపూర్వకమై చిరస్థాయియగు ప్రసంగ మని జె. బి. ప్రిస్టేపండితుని పలుకు. ఈ నిర్వచము ప్రముఖముగ సర్వసాధారణమో వ్యక్తిపరమో యనఁబడు వ్యాసవిశేషము⁵ న కన్వయింపఁగలదు.

(13) "ఏదేని సాహిత్యవిషయమును గూర్చిగాని, తాత్త్విక సాంఘికాది విషయములను గూర్చిగాని రుచయిత తన వైయక్తికదృక్పథమునుండియో ధైతిహాసిక దృక్పథమునుండియో చేయునట్టి ప్రసంగ లేశమే వ్యాసరచన"మని "లాబ్బన్"⁷ పండితుని యుద్దేశము. ఇదియు నొక నిర్దుష్టమైన నిర్వచన మనరాదు.

2. వ్యాసము—దానియుత్పత్తి.

ఫ్రెంచి దీశీయుఁడగు "మాంటెగ్" మహానీయుఁడు పదునాఱవ శతాబ్దంతమున నీ వ్యాసమును సాహిత్యప్రక్రియను తొలుదొల్తగ నిర్మించిన పుణ్యమునఁబోయెను. అతఁడు తనరచనల సంపుటిని "ఎసే ఇన్"² అని వ్యవహరించినాఁడు ఆ సంపుటి విషయలై విధ్యము కలది. అందలి వ్యాసములన్నియు కేవలము లైయ్యుక్తిక దృక్కోణము నుండి పరిశీలింపఁబడి పరామర్శింపఁబడిన రచనలు యెన్నినిర్మితవిషయములు వ్యక్తిగతాభిప్రాయములను బట్టి యాసంపుటిలో ననుశీలింపఁబడుటకు ప్రయత్నముజరిగిన దన్నమాట.

(సశేషము)

3. "The Essay" by Orlo williams⁴. Osbourne; 5. I. B. Priestley: 6. Fansillare or paraonal essay; 7. "Essays" (a book) by & H. Lobban.

1. Montaigne; 2. Essais.

ఆంధ్రీకరణ సమస్యార్థములు

1. శ్రీ క్షత్రియమూర్తికవి, తల్పుకూరు (West Bengal)

తే. గీ. కొడుకు శక్తిగలాడు దక్షుండు తండ్రి;
మతియు నీ వన్న నో సర్వమంగళవును
హైమవతివి నపర్ణపు నయ్యు నార్య!
మగని వికిరంపువృత్తిని మాపు వేల?

చ. భలకతితోక్తులన్ శ్రుతుల గాతీయవెట్టుట గాదు; మేల్బుభా
బలియని సద్విజాళి వినఁబల్కుట తెన్నని మాధవప్రియం
బలవడఁ గావ్యగీతికలు, హాయిగఁ బాడి మహాకవీంద్రకో
కిలము సుధారసమ్ము నొలి, కించెను గాకవి కోపగింపఁగన్.

2. శ్రీ నేమాని కుటుంబశర్మ B. A, B. Ed, జట్నీ (Post) ఒరిస్సా

తే. గీ. మాతలో! శక్తిధరుడు కుమారుఁ డరయ
నీకు; జనకుడు దక్షుండు నీవు చూడ
సర్వమంగళాపర్ణవై సాకునట్టి
హైమవతి నమ్ము; యార్య! యదేమొకాని
భర్తృభైశ్చ్యమ్ము వారింపఁబడ దదేమి?

చ. తెలియని వన్ని తప్ప లని, తెల్పకుమంచును హెచ్చరించితాఁ
గిలకిలనవ్వుచున్ మతియు, గేలియొనర్చుచు రామలింగఁడ
పలికినవానిమ్రోల రస బంధురకై తల దివ్యభావపం
కిలముసుధారసంబు నొలి, కించెను కాకవి కోపగింపఁగన్.

తి. సభ్యుడు-సాహితీసమితి-యలమంచిలి.

క. పిత కడు దక్షుండు దక్షుండు;
నతి శుభకరి సర్వదాంబ శాంకరి హేమా!
సుతుఁ డతిశక్తిసమన్వితఁ
డతివా! పతిభైశ్చ్యవృత్తి నణప వదేలా?

చ. ఇలను రసజ్ఞులెల్ల మది. నెంతయు మెద్దు కుహలాకలమ్ములన్
దెలువ శుభోదయమ్ము; కను, దెంపరులై చల నూనుకాకపిం
దులను గణింపజోక శుభ, కోచితద్భక్తులఁ జూడుఁ డంచు కో
కిలము సుధారసమ్ము నొలి, కించెను కాకవి కోపగింపఁగన్.

4. శ్రీ ద్విభాష్యం వెంకటేశ్వరరావు, ఎలమంచిలి.

ఆ. వె. దక్షుండు పిత శక్తిధరుఁ డాత్మజుఁడు, నీవు

హైమవతి వప్స వరయ సర్వ

మంగళపు గదమ్ము! మగని భిక్షాటనా

పూతవృత్తి మాన్పుఁ బూస వార్య!

చ. తెలియక గ్రుడ్లఁ దాఁ బొందుగు, తీరును గోకిల కాకిగూటిలో
పల దిగనాడి గ్రుడ్లు చనె, భ్రాంతి స్వకీయ మటంచు గాకి దా
నలరుదుఁ బిల్లగా బొదిగి, యాచుపు నేరుప కో యటంచుఁ గో
కిలము సుధారసమ్ము నొలి, కించెను గాకవి కోపగింపఁగన్.

5. శ్రీ కాకరపత్తి వెంకటరావు, ఇంజరం.

తే. గీ. నీదు జనకుండు దక్షుండు, నీనుతుండు

శక్తిధరుఁ డీ నవ్వపు సర్వమంగ

ళపు తలఁప హైమవతి విదేలా త్వదీయ

ప్రియునిభిక్షాటనంబు మాన్పింప వార్య!?

చ. నిలయుమునందు గ్రుడ్లిడక, నెమ్మదిగా జని కాకిగూటిలో
పలఁ బ్రసవించి కోకిలము, పారెనిజాండ మటంచుఁ గాకి చా
పలత రహింపఁగాఁ బొదిగె, వర్ధిలి కో యని కూసి బాలకో
కిలము సుధారసమ్ము నొలి, కించెను కాకవి కోపగింపఁగన్.

6. శ్రీ భక్తమూర్తి నరసింహమూర్తి (కవిసుధాకర) B. A; ఖురదారోడ్డు

శ. భామా! జనకుండు దక్షుండు;

హైమవతీ! సర్వమంగళావ్వపు నీ

వేమొ, సుతుండు శక్తిధరుండు;

సామి తిరిపె మెత్త మాన్పుజాల వదేలా?

చ. కలికలుషప్రభావమునఁ గాకవి! భావకవిత్వతత్త్వమున్
గిలికిన కైత యానె పరి, కింపుము తద్గతి సం చనంతపం
తులకవి నిర్ఘోత్పతన, తుల్యకవిత్వముఁ గమ్రభావపం
కిలము సుధారసమ్ము నొలి, కించెను కాకవి కోపగింపగన్.

7. అల్లంరాజు లక్ష్మీవతి (పెద్దాపురము)

ఆ. నె. శక్తిధరుడు సుతుడు; జనకుండు దక్షుడు;

హైమవతి వర్ణ వరయ సర్వ

మాంగళపుగదమ్మ మాన్పవేమిటి కార్య!

నేదు భర్తృభైశ్చనీచవృత్తి.

చ. అలరుచు గాకిగూట నొక, యండము పెట్టి పరిక్రమించె గో
కిల మది నేర కల్లబొడి, గన్ తన గ్రుడ్డిని కాకి; రూపురే
ఖల దెలియంగలేక కల, కంఠముతో నడి గూసి చిన్నకో
కిలము సుధారసమ్ము నొలి, కించెను కాకవి కోపగింపగన్.

8. శ్రీ చక్రవర్తుల వేంకట శాస్త్రి చింతలూరు.

చ. తలచి నిజాండ మంచు బిక, దత్తము బిల్ల నొసర్చి యాకృతిన్
దెలియకలేక వృద్ధిగను, తీరు గనుంగొని కాకి “శాపు”మన్
పలుకులు నేర్పబోవునెడ, వాకొని “కో”యని యల్ల చిన్నకో
కిలము సుధారసమ్ము నొలి, కించెను కాకవి కోపగింపగన్.

oooooooooooo

ఆంధ్రప్రభుత్వాస్థాన కవి నిర్వాణము

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు తాసనభా తీర్మానము

ఆంధ్రప్రభుత్వాస్థానకవి, మహామహోపాధ్యాయ విద్యా
వారిధి కళాప్రపూర్ణావధాని శ్రీమంత్ త్యాదివిరుద విరాజితులగు
శ్రీ కాశీ కృష్ణారామయ్యలవారు స్లవంగ సంగర చైత్ర శుకామీ బుధ
వారము (19-4-1967) తేదీన తమ తొంబది యారవయేట పరమ
పదించి నందున మా ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్తుమున తత్సభ్యవర్గ
మెల్ల దమ విషాదమును బ్రకటించుచు వారికుటుంబమునకు సానుభూతి
నివేదించుచు శ్రీవారి పవిత్రార్మకు సాలోక్యసామీప్య ముక్తుల
బ్రసాదించ శ్రీకృష్ణపరమాత్ముని బ్రార్థించుచు తీర్మానించడమైనది.

కాకినాడ
22-5-1967 }

ఇట్లు
ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్తుభ్యులు.

గృంథసమీక్షలు

(శ్రీ) శిష్టా చాలకోత్తేస్వరరావు.

౧. పద్యలక్ష్మీనృసింహస్తోత్రము

దీనిని (శ్రీ) కజ్జా త్రిమూర్తికవి గారు జగద్గురు (శ్రీ) మదాది శంకరభగవత్పాదుల సంస్కృత లక్ష్మీనృసింహకరావలంబ స్తోత్రము ననుసరించి తెనుఁగున రచించినారు. వీరు పశ్చిమవంగరాష్ట్రమున నివసించుచున్న ఆంధ్రులలో నొకరు. అచట నాంధ్రసాహితీప్రచారసభాపాధ్యక్షులలో నొకరై సరస్వత్యారాధన మాచరించుచున్న సుకవులు.

వీరి స్వేచ్ఛాను వాద మొడిచుడుపుల నెఱుంగని శౌతమి సృవంతి. ఉత్పలమైనను సీపమైనను శాస్త్రాల మత్తేభములైనను మొదటినుండిచివరివఱకు నొకేరైలిలో బింకముగ సాగించుటలోనీయన నేర్చుచుచిరము. అనువదించుటలో సనేక నిష్ఠుర కష్టములున్నవి. మూలములోనిసాగను బిగువు ననువాదమునందు గూడ గోచరింపవలెను. ఈ విషయము గుర్తించుటచే త్రిమూర్తికవిగారు స్వేచ్ఛాను వక్తలయిరి. అనగా మాతృకలోనున్నదానిలో తమకు గావలసినది పరిగ్రహించి మిగిలినది పర్యుద్యాసించుట—ఈనియమము నీయన బాలఘు కృతియందెల్లడల పాటించిరి.

శ్లో. ప్రహ్లాద నారద పరాశర పుష్కరిక

వ్యాసామృరీషశుక శౌనక హృష్నివాస

భక్తానురక్త పరిపాలన పారిజాత

లక్ష్మీనృసింహ మమ దేహి కరా వలమ్మమ్.

మ. ప్రకటార్థాశయ! నారదా బి్రులహ ప్రహ్లాద ధౌమ్యాంజనేయకవి జ్యేష్ఠమతంగ సాత్యవత ధీష్ణా శ్రూరముఖ్యాంతరంగిక సద్భక్త జనావళి హృదయవంకే జాననాసీనదే

శిక! లక్ష్మీ నరసింహ! నాకొసంగుమీ చేయూత నెప్పట్టునన్.

‘భక్తానురక్త పరిపాలన పారిజాత’ మనువాదమున నేడనులేదు.

శ్లో. బ్రహ్మాండరుద్ర మరుదగ్గ కిరీటకోటి
సంఘట్ట తాంఘ్రి కమలామల కాంతికాంత
లక్ష్మీ లసత్కుచ సరోరుహ రాజహంస
లక్ష్మీ నృసింహ! మమ దేహి కరావలమృమ్

మ. పరలక్ష్మీ లలితాతనూ మృదుల సద్యక్షోజ నీరేజలే
పరజో రంజిత రాజహంస! విసమద్భ్రష్టాంద్ర చంద్రాది ని
గగ శీగ్రహ కిరీటకోటి ఘృణిరాజ త్పాదపద్మా! గిరి
జ్వర! లక్ష్మీ నరసింహ! నాకొనఁగుమీ చేయూత నెప్పట్టునన్.

బ్రహ్మాండరుద్ర... "అని శంకరులనఁగా "బ్రహ్మాండ్రచంద్ర"
అని వీరనుటలో సాందర్య మేమున్నదో పతిత లరయుదురుగాక! "ఏకా
కిసం పరవశంచకితం..." అన్న జగద్గురుని గీర్వాణవాణిలోని స్ఫూర్తి
త్రిమూర్తికవిగారి 'ఊనిన భీతితో నోడలి నోమక యొంటిగ నున్ననన్'
లో సాక్షాత్కరించుటలేదు.

శ్లో. శ్రీమన్నృసింహ విభవే గరుడ భృజాయ
తావత్రయోపశమ నాయ భవోపధాయ
తృప్తాది వృశ్చిక జలాగ్ని భుజభ్రోగ
క్షేత్రవ్యయాయ హరయే గురవే నమస్తే.

ఈశ్లోకము నీయన కఠినాతికఠినముగ సంస్కృతమునందే నీస
పద్యములో చెప్పినారు. బౌచిత్య మేమియునులేదు.

ఇదంతయు వీరెన్నుకొనిన యాంధ్రీకరణ పద్ధతినిగూర్చి చర్చ.
ఎవరెఱిగిన మార్గమునవారు పయనింతును. లోకోభిన్నరుచి! శక్తి
మంతముగ శబ్ద ప్రపంచము నీయువకవి గమనింపఁగల్గెను. సమాస
కల్పనమున సిద్ధహస్తుడు. ప్రతిభకు వ్యుత్పత్తికి తావలమగు నీయన
లేఖని స్వతంత్రమై మనోహర నవ్యకావ్య పాయసము నాంధ్రవిద్వజ్జన
లోకమున కర్పించువని విశ్వసింపవచ్చును.

ముప్పటియాయ పుటలు కలిగిన దీని నూల్య మరువదియైదు
పైసలు. "కార్యదర్శి, అంధ్రసాహితీ ప్రచారసభ, కెల్విన్ లైన్ 1/4
తాల్పుకూక్ పోస్టు 24 పరగణాలు, పశ్చిమబెంగాల్" — అని వ్రాసిన
అధించును.

౨ శ్రీ సత్యసాయిశ్వర స్తుతి తరంగిణి

(స్తోత్రార్చా తరంగములు)

‘అపారభక్త్యావేశము, సమధిరోత్సాహము’పుష్కలముగ గలిగిన కవులనబడెడు పద్యరచయిత లీకాలమున నెందఱోయున్నారు. సమ్మిన వేల్పులనుగూర్చి యోగులనుగూర్చి సంస్థలనుబోలు వ్యక్తులను గుఱించి మహామహిమాన్వితులనుచు సత్యసాయిమాన్యులనుచు ననుభవించినది యూహించినది కలిపి పద్యములలో గేయములలో నిమిడ్చి యసంఖ్యాకములుగా ముద్రింపించి యవలీలగ విరజిమ్ముచున్నారు. హృదయము నాచికొనఁగల భావము దానిని సుస్పష్టముగ విశదీకరింపఁగల శబ్దసముదాయ మీరకపు రచనలలో మృగ్యములు! ఈస్తుతి తరంగిణిసూడ నీతెగకు చెందినదని చెప్పవచ్చును. దీని ప్రణేత ఉప్పాడ రాజారావుగారు. ప్రణేత భగవాన్ శ్రీ శ్రీ శ్రీ సత్యసాయిబాబా

అంతర్దర్శనము, మధూదయము మున్నగు ముద్గ్రంథములను వ్రాసిన రాజారావుగారు తమ సలువదిరెండేళ్ల కవిజీవితమునందు వెలువడిన ప్రథమ వీచికగా దీనిని వాఱొనుచున్నారు. పోతనామాత్యుని పగిది వీరును పలికించెడివాఁడు సత్యసాయిశ్వరుడని సమ్మిరి, వీరి విశ్వాసము ప్రశంసనీయము! ఇందు సంస్కృతమునకొంత తెలుగున మఱికొంత వ్రాయఁబడినది.

శ్రీయ్యాశ్వరాంబా సంభూత! ప్రాతస్సంధ్యా ప్రవర్తతే
ఉత్తిష్ట వరసత్నేశ! కర్తవ్యం దివ్యమాహ్నికమ్.

సుప్రభాతస్తోత్రమున మొదటిదీ శ్లోకము. సవవ్యాకరణములలో దేనినాధారము చేసికొని యాయన శ్రీయ్యాశ్వరాంబా సంభూత’ అనిరో తెలియదు. కరాసలంబ స్తోత్రము సజ్జకవచము, శ్రుమాంజలి మొదలగున వనేకములున్నవి.

“సర్వేశ! సర్వవిద శాశ్వత...” “నిత్యానపాయి జగదేశ శరణ్య హారే...” “భక్త్యా పఠంతి మనుజాః లభతే...”

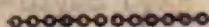

అనునవి విచార్యములు. మణిదీపికలు, సుగంధులు, పంచచామరములు, మానినులు, మత్తకోకిలములు, కరిబృంహితలు సాయబాబా లోకోత్తర ప్రాధవవైభవములు చాటుచున్నవి.

“కూడి మెలగుచు భక్తజనులకు కొంగునిడియెడి బంగరై”
“నామకీర్తన తత్పరా” “జగత్ప్రణమ్య మహామతి” “విపత్పరంపర సంహారా” - ఇట్టి వైచిత్రి యీ పోత్తమున నెల్లడలగలదు.

ఏదో రచింపవలెనను కాంక్ష యొక్కటియే చాలదు. తాను వ్రాసినది తరులవగాహింను కొనవలెనను కోరికకూడ యుండవలెను. అది యీ కావ్యమున లేదు. ముద్రారాక్షసములు మాలిమి కోకోల్లలు. ఢిల్లీ సగరములోని ముద్రాణాలయముల ప్రత్యేకత నీ ప్రస్తుతము జగద్విదితము గావించును! “భక్తవర్యులస్వహామ స్తోత్రార్పణ తరంగములందు శ్రీ సత్యసాయి భగవాను నోలలాడించి ధన్యతీవనులై తరింప ప్రార్థించుచున్నా”నని శ్రీ రాజారావుగారు మున్నుడిలో తెలిపిరి. మేమును వారి యభ్యర్థనముతో నేకీభవించుచున్నాము.

దీని వెల నూలుపైసలు. నలుబది పుటలందున్నవి. ప్రాప్తిస్థానము: మేనేజరు: ‘సనాతనసారథి’ ప్రకాంతి నిలయము పోస్టు అనంత పూర్ జిల్లా ఆంధ్రప్రదేశ్ .

నా శంకలు

(శ్రీ "సుధీ")

ఉదారమానసులారా!

నేను కేవల గ్రాంథికవాడిని పూర్వకవీంద్రుల కావ్యముల బఠించి కొంతసాహితీ సంపాదించినవాడను. నేడదుపుకొనిన కొన్ని పూర్వప్రబంధములలో నా స్వల్పబుద్ధికేఁబోచిన సందేహములు విన్నవించును. ఇటు నేనొనరించుట నాశంకలు బాపుకొని సాహితీ పరివృద్ధి పఱచుకొనుటకేకాని యావంధితకవిశేఖరులయొక నాకావంతయు విశ్వాసవిధేయతలలో లోపములేదని మనవి.

నేనాడియందు చదువుకొనిన "స్వారోచిషమనుచరిత్ర" మహా కావ్యముగై కొందును. ఏకార్యమునకైనను తొలుత "విశ్వేశ్వరు" స్వీకరించుట మన భారతీయాచారమైయున్నది. నా సందియములచా పీరించినందుల కన్యథా భావించవలదని నా సంప్రదానము.

వి నా య శ స్తు తి

ఉ. అంకముఁ జేరి కైలతనయా స్తనదుగ్ధము లానునేళి బా
ల్యాంకవిచేష్ట తొండమున నవ్వలిచన్ద్రబళింపఁ బోయి యీ
వంక గుచంబు గానకహి వల్లభహారము గాంచివే మృదా
కాంతుర శంకనంటెను గజాన్యునిగొల్తు నశీష్ట సిద్ధికిన్.

ఆంధ్రకవితా పితామహమహా విరుదాంకితుడగు నల్లసాని పెద్దన కవీంద్రుని యీపద్యభావ మీఁకించి విధమిని నా భావము.

"అగ్రనారీశ్వరుని యంకతలమును తేరి యందుపవిష్టుడై కుమారుడగు గజాననుడు పార్శ్వతీ స్తన్యము గ్రోలుచు, బాల్యస్వభావముచే దనకరమునఁ దానుపాసముసేయు స్తనముప కావత్రిచక్ర-నున్న కుచమును కూడబట్టి త్రావజోయి యాదన కుచంబు లేమిచే సర్పహారము గనుంగొని వడిగ దానికి గజాహారమగు తామరతూడుగ భ్రాంతివంది దానిని స్పృశించు గజమును (బాలగణపతిని) నామనమందలి కోరికలు సిద్ధించుటకై యారాధింతును"

అని చెప్పినాడ్యును వినాయక ప్రార్థనము గావించియున్నాడు—
 ఏతత్కవివరుని యాయుత్పల మాలికావృత్తములో 'అంకము, చేరి,
 శైలతనయా స్తనదుగ్ధము, కబళింపబోయి, అహివల్లభహారము, మృ
 గాశాంకురము, శంక; అభీష్టసిద్ధి,' అను పదములు విచారించుదము.

"అంకము చేరి" — ఎవరి యంకమునను ప్రశ్నయుదయించు
 ను. తరువాత 'శైలతనయా స్తనదుగ్ధము లానువేళ' యని యంటచే
 పార్వతీదేవి తోడనై నెక్కెనని యూహింపవచ్చును. కాని 'అవ్వలి
 చల్ల బళింపబోయి యావంకకుచంబు గానక' యని లిఖించుటచే
 పద్మనారీశ్వరుని తోడననిరోహించెనని నిర్ధరింపవచ్చును. గజాస్యఁడం
 కము చేరినాడు. మృగాశాంకుర శంకతో ఘటిహారమును దాకినాడు.
 స్తనదుగ్ధము లానినాడు. అను వాక్యములు బాలగణపతి నయసును
 సూచించుచున్నవి. బాలవిఘ్నేశ్వరుఁడెంకను తల్లిపాలు త్రావుటమాన
 లేదు. మృగాశ చర్మణముగూడ వాగంభించినాడని యూహించి యా
 తని నయస్సు నిర్ణయింపవచ్చును.

కవితాపితామహులు ప్రయోగించిన శైలతనయా స్తనదుగ్ధము
 అను సమాసముచే శ్రీరతూప్యత స్ఫురించును. అందుచే శైలతనయా
 స్తనదుగ్ధము అనుటకు చూటుగ దక్షతనయా స్తనదుగ్ధములని లిఖిం
 చిన సమంజసముగ నుండు నేమో! శైలతనయాశబ్దమునకు బదులుగ
 దక్షతనయాపదమే కథానకము ననుసరించి లిఖింపవలయునని తోచు
 చున్నది. కారణమేమన—ఈశ్వరి తొలుత దాక్షాయణి పిమ్మట శైల
 తనయగదా దక్షాధ్వరధ్వంస సమయమునకే గణపతి చేవుడు జనించి
 యున్నాడు. తల్లితోవచ్చి దక్షగేహమున మధురోపాహారముల భుజిం
 చుచున్నట్లు పూర్వరచనలలోనున్నది. అప్పటికే నాతడు పాలుద్రా
 వుట వీడి మంచి భోక్తయైనాడు! అప్పుడేకదా దాక్షాయణి మరణించి
 పిమ్మట శైలతనయగ జనించినది! దుగ్ధపానమువీడి మంచి భోక్తయైన
 ప్రయోగింపడైన గజాస్యఁడు పార్వతీ స్తనదుగ్ధము లానెనుట యంత

సమంజసముగాఁ దోపదు. అంకము జేరియని కవివర్యుడు లిఖించుటచే తల్లిచే నధిరోహింపబడక గణపతి తానే ప్రాకుచువచ్చి తల్లితోడ నెక్కి కూర్చుండెనని చెప్పునగును. పాలుగుకువ బెట్టు తరివిడ్డనడ్డాలలో వైచు కొనుట లోకసహజము. గజాస్యఁడర్థ నారీశ్వరుని కుడితోడపై గూరు చుండెనో వామాంకమధిరోహించెనో తెలియవలసియున్నది తల్లికుడి తోడపై గూర్చుండి యెడమపై వును - వామస్థితౌడై దక్షిణ స్తవ్యపాన మాచరించుటయు లోకసహజస్థితి. బాలురు తల్లితోడపై నెక్కిదరు గాని పాల్వారితండ్రి యంకమధిరోహింపరు. అగ్ధనారీశ్వరుని వామ భాగస్థయగు పార్వతి స్తవ్యముగ్రోల గఠేశుడు జననియంక మధిష్ఠించిన నడ్డాలలో బిడ్డకుకాక ప్రకృతి విరుద్ధగతి - వామభాగస్థయగు పార్వతి తోడ నెక్కి యెడమచనుబాలే త్రావెనుట యస్వభావోక్తి పోనిండు అట్లాచరించు కొందఱు తల్లులు నేడులేకపోలేదు.

గజాస్యడు జనని పాల్వారవుచు సర్వశిశు ప్రకృతిసిద్ధముగ నా వల్లివైపుననున్న ద్వితీయ కుచమును కరమున గ్రహించెనని లిఖించుట పరమస్వభావోక్తిగ నెఱింగిన పెద్దనకవీంద్రుడు తొండమున గణపతి యవ్వలి చన్దబలింప యత్నించి యనిలిఖించెను. చన్దబలింప బోయియను ప్రయోగమంత చక్కగనున్నటులు దోపదు. కబళించు పదము క్రోలబోయియను విమలార మొసగుచున్నదా! ఆవంక కుచంబు గానకయను కవిరచన విచారణీయము.

పెద్దనకవీంద్రుని గజాస్యడు పాలుడుపునింకను విడువక మృగాశ భక్షణముగూడ జేయుచున్న వయసువాడు, పుట్టిననాటినుండియు నేటి దనుక తన జనయిత్రికి ద్వితీయకుచము లేదని తెలియకున్నదా! అతడవ్వలి చన్నేల కబళింప నుద్యోగించినాడు? ఒక్కనిముసమై జన్మించిన గోశాబకము ప్రపంచమున నపుడే యవతరించినదయ్యును వెనుకటి కాళ్లకడకు పయః పానమునకై చనునుగాని గంగజోలుపట్టి నమలుచున్నదా! పశువునకున్న జ్ఞానము భగవానుడగు పార్వతీ తనయు

నకు లేకపోయినా పుట్టి పాలుగ్రోలుచు పదార్థభక్షణము వఱకు నెది
గిన గజామ్యు డివ్వలి స్తనము లేదని యెఱుంగడా! ఆపంక కుచంబుగా
నక యనుటచే సంతదనుక నర్ధనారీశ్వరరూపమున కుచద్వయముండి
దాని ననుభవించెనా? స్తనమున్నకై యన్వేషించు గణనాథుని కర
మున కహివల్లభహారసంస్పర్శము కల్గినది, తన కన్నుల కత్యంత
సమీపస్థితముగు నానందహారమునుగూడ నిదమితముని తెలియనేరక
దానిని మృగాశాంకురశంక సంటినాడు. ఇచట శంకాశబ్దముకంటె
భ్రాంతి శబ్దార్థద్యోతకమగు పదము ప్రయోగించుట యుక్తమేమో!
ఇట్టి బాలవిఘ్నేశ్వరుని పెద్దనామాత్యుడు నైహిభీష్టసిద్ధికై కొల్పెద
నని వాకొనినాడు.

తల్లిదండ్రుల యేయంక భాగమున గూర్చుండి పాలుగ్రోలదగు
నో తెలియని బాలమూర్తి, యంతవయసువచ్చినను అర్ధనారీశ్వరున
కేక స్తనము మాత్రమే కలదని యెఱుంగని మందబుద్ధికాలి యగు
వాడు, కనులయెదుటనున్న సర్వహారమును గుర్తింపనేరక దానిని
తామరతూపగ భ్రమించిన దృష్టిబుద్ధిమాంద్యుడు - మహాభీశాలియు
గంభీరవృద్ధయుడు ప్రాథతముడునగు పెద్దనకవిమణియొక్క యభీష్ట
ముల నిగూఢములై వృద్ధయవలీనములగు కోరికల దెలిసికొని వానిని
సిద్ధింపజేయగలడా? గజాననునకు కుడిపైపున నహివల్లభహారము కప్ప
ట్టినది. దానిని మృగాశాంకురశంక సంటినాడు. అహివల్లభ శబ్దములో
వయోరూపప్రాథతగలదు, కాని మృగాశాంకురములోనా గంభీ
రతయేది !!!

ఈ విధముగ నెంతయైన వ్రాయుటకీ పద్యమనేకావకాశము
లిచ్చుచున్నది. న్యూనవిస్తరభీతిచే నింతలో ముగించుచున్నాను.

సీ. చిత్తగింపుము రాజు శృంగార శేఖర
 క్షీణివద్యు డొకపని మతిదలంచె
 ననఘపాశీన విద్యాధర ప్రభుతనూ
 జాతుడై తగు పుష్పకేతుపకును
 దనముద్దుపట్టి ని తరుణిఁ బెండ్లియొనర్తు
 నిక్కమెల్లియటంచు నిశ్చయించె
 నేనుగార్యలోచనా నూనమతి గాన
 నెఱిగివచ్చితి మీగు నెఱుక పరున
 ననినవిని రాజు భీత భీతాత్మువట్ల
 దరుణిరో యోగ్యకార్య చింతనమొనర్చి
 వార్తలన్నియు నెఱుగగా వలయు ననుచు
 సఖుని బురినుండ నియమించి సరభనమున

18

సీ. సతత మానసగతి స్తుతవై భవము గాంచె
 బ్రకటింప రాజ మరాళ మేమొ
 దేవమణి ప్రభాదీపితం బై యొప్పె
 దర్శింప నభిమాతంగ మేమొ
 జనసమాహృత తీవ్రవనవమై యలరారె
 దర్శింకర కులావతగన మేమొ
 తేజోవిధిత్య సంస్థితి బ్రకాశముగాంచె
 డంబైన తీవ్రాంశు బింబ మేమొ
 యనగ దవరు మనోజవం బనుయోగంగ
 మంబుపై నెక్కి మగువతో మనుజవిభుడు
 తత్పురంబున నుండుట తగదటంచు
 విక్రమ క్రమతక్కిని నెడలె నపుడు.

19

శా. ఆరీతిం బురి నిగ్గమించి వసుధాధీశుండు గాంచెన్ ఘనో
 దారక్ష్యమహాబాలమూలలతికాంతగ్రహ సంచారవ
 స్మితే జాతముఖివిభూత మధువోస్మిలత్ప్రమానావరీ
 సారభ్యస్ఫుట మండమారుత మనోజ్ఞంజై న వింధ్యాటవిన్. 20

క. ఘనమై తరుశాఖావృత
 ఘనమై వరఫలనికాయకల్పిత మునిజీ
 వనమై పుణ్యవదీ పా
 వనమై నుతిగాంచు వింధ్యమయ్యెడలన్. 21

సీ. చండప్రతాప వేదండ శుండాదండ
 ఖండిత శ్రీఖండ మండలంబు
 వల్లిగృహాంత రోద్యుల్లతాంగీ సహ
 యోల్లసన్నవ భిల్లవల్లవంబు
 రేవాతరంగిణి సేవాగతానేక
 దేవాంగనాసిక దీపితంబు
 చంచద్గ్రహ కుంచితగ్రీవాగ్ర
 పంచాననప్రభో దంచితంబు
 చటులబలపటుతర సముద్భుట కిటీంద్ర
 కుటిల దంష్ట్రా విదారితక్షోణితలము
 శిశిరు రుగ్రాస లోహితసి క్తఘన వృ
 కాననంబై న నవ్వింధ్య కాననంబు. 22

వ. మఱియును సురవరాస్థానంబునుంబోలె గౌళికానంద
 కరంబై సత్పురుష సేవయుంబోలె నగణ్య శ్రీఫలంబై భారతసమరం
 బునుంబోలె విప్రుంభితార్జునంబై సంవర్త సమయంబునుంబోలె ననే
 కార్క ప్రకాశదీపితంబై సత్సంపదయుంబోలె వికసితాశోక పున్నా
 గంబై శిశువిలాసంబు నుంబోలె బ్రకటితధాత్రికృత విభవంబై లంకా

నగరంబు నుంబోలె బహువలాశాలంకృతంబై సుగ్రీవసేనా నివేశం
 బునుంబోలె బనసవల ధానురంబై సువాసినియుం బోలె సిందూర
 తిలకాలంకృతంబై కురుసేనయుంబోలె నులూకద్రోణ శకుని సనాథ
 ధాన్తరాష్ట్రాసీకంబై యనింద్యజాతి కలితంబయ్య విరుద్ధవంశంబై ఘన
 వధ్యాభినుతంబయ్య బ్రహ్మత గుల్మంబై షట్పదాకులంబయ్య ద్విపదా
 వృతంబై ద్విజకులవిరాజితంబయ్య నకులీన సమాకులంబై యొప్పనవ్వి
 పినంబుజొచ్చి యప్పడ మిత్రేడ నేకదూరంబఱిగి కుసుమకిసలయవి సర
 సు మనోహరంబగు నొక్కతరువుక్రింద హయావతరణం బొనరించి
 తరుణియుందాను లతానికుంజంబున కిసలయశయ్య మేనుజేర్చి యధ్వ
 జాయాస భరభరితుండై నిద్రింపుచునుండ నప్పటిరేయిగడచు సమ
 యంబున.

23

గీ. కాలకై వ గ్త మండంత గగనసరసి
 జెలగి చీకటి వలవేయ జక్కినట్టి
 శఫర శాలములనదెల్పి నన్నగించి
 ఋక్షముల జాడగనుపట్టె నాక్షణంబ.

24

గీ. కలికి రేచాశప్రత్యాష కాలమనెడు
 ముసలము వహించి నివరాంక బిసరుహారి
 మండలోయా భలమున నామని గదంచ
 నొలుకు తండులముల బోలెనుండె నడులు.

25

క. కమలిని పూజ యొనర్పగ
 సమకట్టి దివాకరునకు సద్భక్తిని
 ధూపము లొసగెననగ దనరెం
 గమలములను దిరుగు తేటిగము లయ్యెడలన్.

26

ఉ. వాసరవానరుండు సుగన గ్నము పేరిటి భూరుహంబుపై
 డాసిన పువ్వులో యనగ.....

.....గుంతిలీలఁ దనర్చె చారకల్

27

గీ. భవ్యశతపత్ర పుస్తకపాణు లగుచు
 సరసులోని మాధుకరవృత్తి సంఘటింప
 గాల యోగిందువరుణాంశు కమునుబూని
 నబ్జిననదూరు పెద్దన వన్నెనలరె.

28

సీ. ఉదయభూధర తటాభ్యుదయ విభ్రాజిత
 పద్మరాగ వ్రభాపటలి యనగ
 బ్రాహ్మహీధర నితంబ వ్రసవద్ధాతు
 ధారాఝర ద్యుతి స్తంభక మనగ
 బ్రాచీన పర్వతారణ్య కుంజాంతర
 వికసజ్జపావిభా విసరమనగ
 బూర్వక్ష మాధృత్ప్రభూత సింహాకిశోర
 దలితేధగళదస్పృగ్ధామ మనగ

నైంద్రదిక్కుంభి కుంభ జృంభాతి రేక
 లలితసిందూర రేఖావిలాస మనగ
 వరుణతరుణాంశు కందళ స్ఫురణదవరి
 తూర్పుదిక్కున గంజాయ దోచెనంత.

29

సీ. ప్రాజ్ఞగధాతు ధారాయు తాభండల
 దంతినిష్ఠుర పాదతల మనంగ
 పౌరుషూతీన వాంభోరు హాక్షిచాల
 లలితకుంకుమ బిందు తిలకమానగ
 గగననామక పురాగ్రద్వార సంస్థిత
 పటురత్న పూర్ణకుంభంబనంగ
 బ్రాగ్ధిశా సుందరీ ప్రకట కాంచీలతా
 సంగతదీనార చక్రమనగ

గమలములునిక్క- జక్రవాకములు నొక్క
దారకలు బార భృంగ సంతతులుగేర
బూర్వగిరి బాలసుందర పుష్పవిభ్ర
మంబు తోదరుణారుణ బింబమలరె.

30

సీ. పద్మినీ వ్రతపరిపాకలబ్ధ ఫలంబు
లోకత్రయీ దివ్యలోచనంబు
పద్మజాండ కటాహ భవన ప్రదీపంబు
కుముదిని భోగసంకోచ కరుడు
కాంతి విభ్రాజితాకాశ మాణిక్యంబు
చక్రద్వయీ మనస్తాప హరుడు
శ్వాంతసంతతి పర్వతచ్చిదా వజ్రంబు
భవభయా పహలోక బాంధవుండు
వేదమయుడు రణాహత వీరలోక
దివిజ మాగ్ధంబు గ్రహపలాధీశ్వరుండు
కర్మసాక్షి త్రిమూర్తి బుగన్మయుండు
ధానుమంతుండు తూర్పున గావనయ్యె.

31

గీ. గోపతిత్వముగాంచె శకుండోతార
కాకృతి యడంచుమించె షడాననుండో
యనుగతచ్ఛాయుడయ్యె నిత్యాభ్యసుండో
యనగ నొప్పారె బంకే రుహపుడవును.

32

సీ. మారుహాతీ కుచాభ్యంత రాంతరలిప్త
కుంకుదు్యతుల నలగకరించి
దండధరాంగనాధమ్మిల్ల ఘటితచాం
వేయ ధామప్రభతో ప్రేమనొజసి

కంఠివల్లభ బాలికా కరస్థలలోల
 లీలాబ్జ కోచుల గేలిచేసి
 ధనద కాంతాకటి తటవట న్నాంజిష్ఠ
 వసన కాంతులకు మేల్వన్నె యొసగి
 తప్తహాటక ధగధగధ్ధిత రుచుల
 జలధరచ్చేదముల నింద్రవావళకల
 విభ్రమంబు ఘటింపుచు నిన్ను బ్రాకి
 యలరెనవ్వేళ బాలారూణ తపములు.

33

శా. భూవిభ్యాత ఘనాతపావృతి సముత్ఫల్లా కృతిం బర్వగా
 నావేళన్ ధరణీ తలేశ్వరుడు మాగ్గాయాస భిన్నాత్మజై
 తావుల్ గ్రమ్ము లతాంతశయ్యపయి నిద్రాముద్ర జాలించియెం
 తే వేగంబున లేచియందు నృపపుత్రీ రత్నముంగానకన్.

34

క. కాంతానుని గానక కుం
 జాంతరమున వెదకి దిక్కులరయుచు ధరణీ
 కాంతును తోచక నచ్చటి
 కాంతారంబెల్ల నరసి కడు వివశుండై.

35

న. ఇట్లు చింతింపం దొడంగె,

36

ఉ. ఎందు వసించితే శశిముఖి ననుపంచనజేయ జెల్లునా
 మందగతిం జెలంగి కుసుమంబులు గోయగడాయ నేగితో
 కెందలిరాకు జొంపములక్రిందునడగితో వేగరాగ దే
 మందమరాళయాసయని మాటికిమాటికి బిల్చినచ్చటన్.

37

క. నీ కైరాజ్యము వదలియ
 నే కాయాసములు వదిలి నీ వెఱుగవెనే
 దే కరణి చన్ను విడుచుట
 యోకలికీ నీకు జూడనుచితమె చెప్తమా.

38

ఉ. హాసనిన్ని బాసి క్షణమైన భరింపగ నోపనక్కటా
 గోసపుదైవ మొగతిని దూరముచేసి నికేమిసేతు పే
 రాసల జెందిచెంది ఫలమందె దనంచు దలంచితిన్ మదా
 వాసము సేరకున్ని తగవా మగువా నగువార్తికై వడిన్

39

మ. మునుదాజేసిన దుష్కృతంబు ఫలమో ముందేనుకారాగ ద్రో
 వను గన్పించిన దుర్నిమిత్రములకే వంకన్ ఫలంబయ్యెనో
 వనిలా నిన్నెడబాసి యుండుమని దైవంబిట్లు గావించె హా
 యనుచున్ రాజకుమార శేఖరుడు చింతాక్రాంతుడయ్యెన్మదిన్.

క. గురు శుశ్రూష మొనర్చిన
 శరణాగత వితతి బ్రోవజాలిన విద్య
 త్పరి చర్యలు చేసిన దు
 స్కరమగు విధివ్రాత గడువగా వశమగునే.

41

సీ. మునిపత్ని గామించి మోసపోయెను వశ్ర
 గురు దార్శకం దెసరసి జారి
 మహిపురూరపుడు బ్రాహ్మణ ధనాశ నశించె
 నూసరవిల్లి యైనుండె నృగుడు
 దశరథుండఱిగను దరుణి మాటవిని
 నలగాజు గలిచేత జలకనయ్యె
 ఘనపురోహిత కన్యగని చలించెయయాతి
 శంతనుండధిక వ్యసనతః గుండె
 గానగణుతింప మూడులోకముల యందు
 నిష్కళంకుండు లేడని నిశ్చయించి
 తనుపరిత్యాగ మొనరింప దలచియపుడు
 ధారుణీవతి గహనమధ్యంబు వెడలి.

42

వ. ఇట్లు వెలువడి దక్షిణాభి ముఖుండై దూరంబరిగి ముందట.

43

మ. కనియెన్ దక్షిణది క్షటంబున బలత్కల్లోల హల్లీనక
స్వస విభ్రాజిత నీరమున్ మకరమర్శ్యవ్రాత దుర్వారమున్
జనతాఘోషు నిదారమున్ వృతమను త్సంచారముంబుణ్ణ సో
రనదీ మోహనవారమున్ లవణపారావారమున్ వేడుకన్. 44

క. కనుగొని కృతాపరాధుని
ననుబుణ్ణుని తేయదలచినాడీ యనఘుం
డని భయభక్తులు గదురగ
జనపాలుడు వార్ధినిట్లు సంస్తుతి సేసెన్. 45

సీ. అహిమకర ప్రకాశా పందకర దేహు|
డనుపమ సుగుణ రత్నాకరుండు
కంఠణ సూర్మికాలంకార సహితుండు
భూమిశ్రుతోన్నత జీవనుండు
వర్జిత శతకోటి వాహినీ నాథుండు
లావణ్య గాంధీర్య లక్షణుండు
ఘనతర శ్రీజన్మ కారణస్థానంబు
జగదభిస్తుత మహాపత్వశాలి

భూమిభృత్తుల భరియించు భూరికీర్తి
బుధుల కాకలి దీర్చిన పుణ్యమూర్తి
దినదినము వృద్ధిగాంచిన ధీవరేణ్యుఁ
డెంచదగిన మహామహుం డితడె డెలియ. 46

సీ. ఈతని గాంధీర్య మెట్టిదో కవ్వమై
దిరిగిన మందరగిరి యెఱుంగు
నీతని హౌదార్య మెట్టిదో యజరామ
రత్నంబుగను సురత్రతతి యెఱుగు

నీతని సంపత్తి యెట్టిదో సిరిగూడి

యిల్లర్కమున్న సర్వేశుడెటుగు

నీతని ప్రాభవం బెట్టిదో వజ్రని

గణన సేయని వనోఘం బెటుంగు

గాక నీతని నొరుల శక్యంబె తెలియ

నవ్వలెక్కువ భంగముల్ సెప్పదరుచు

లోనిది చ్చార్పగా నోపలేనివాడు

నిక్కముని కొంద తాడిన దక్కువగునె.

47

స. అని యివ్విధంబున నవ్వన నిధిం గొనియాడుచుం జని చని యమ్మనుజవిభుండు కురవభరనభముఖ విదారితపుఘల పృథులోమ శకల సమాకులంబును నదికలజలనకులకుళీరసంచారసమంచితంబును నతితరళ జలలవలులిత శధరశిశు కబళననిభృతబకనికరధవలిత వరిసరంబును ఘనపవన మర్మరిత తరళతర తాళీవవ దర్పన చకితజల మానుషమిధునపదతలమృచిత బాలశైవాల జాలంబును ధరణీ తరుణీ దర్పణ నిభంబును ఘరణ విహరణ మహిత వజ్రీకుట్టిమ సమంబును నగు విపులప్రళినతలంబు పై సధిససించి కించిన్నిమీలిత సయ నుండై సూక్తసంకల్ప మాన్దనాఘమగ్నణ దేవర్షి తర్పణ పూర్వకంబు గా గృతసముద్రావ గాహుండై శరీరపరిత్యాగబుద్ధిన్ జలంబులలో నికిం జనచన గచ్ఛపంబుల నిచ్చం బ్రవర్తించుటయు నక్కంబుల నక్కం బులై యుండుటయు క్షుద్రాహంబుల క్షుద్రంబులగుటయు గ్రాహంబుల నుగ్రహంబు సేయుటయు వాకిపూరంబు తీరంబు జీర్ణుటయుంజూచి విస్మితంబుండై యుండై నవ్వు దశరీరవాణి యోగగదర్పకేతు భూకాంతా నీకాంతారత్నంబగు వాసవదత్తతో సమాగమంబుచిరంబ నీకునయ్యెడు నిక మరణోద్యోగంబు జాలించు మనిన విని విస్మితస్వాంతుండై మరణ వ్యవసాయంబు చాలించి తత్కచ్ఛీపాంత కాంతారంబునం గొంతకాలంబు గడపి వ్యధకాలక్షేపంబు తగదని తనతరుణి నిం గను

దనుక పుణ్యక్షేత్ర నిర్మాణంబు గావించు నని నిశ్చయించి కాశీ
కానగర దివ్యతా తత్పరుండై సముద్రతీరంబు వెలువడి కాననంబులు
గడచి గిరిగర్భారంబులుదాటి వాహిను లుత్తరించి పట్టణంబులు పరీ
క్షించి బహుమూరం బటిగి యంతట.

48

సీ, నివసించె నేవీట నిజపద్మానలో

మాధవుం డగు బిందుమాధవుండు

ప్రవహించె నేవీట భవబంధ విచ్ఛేద

కరవారి సంగ యాకాశగంగ

దయసేయు నేవీట తారకం బఖిలదే

మూలకు విశ్వేశ్వరుం డెలమితోడ

సిద్ధించు నేవీట జీవకోటికి శంభు

సారూప్యము క్తి నిస్సంశయముగ

నరసి యేవీట ప్రతిదినుం బన్నపూర్ణ

యతిధులకు నమృత దివ్యపాయసమొసంగు

నట్టి కాశీపురంబు ప్రత్యక్షమైన

గాంచి ముదమందె నా రాచకలువరేకు

49

సీ, అభింకపాదభి విభిను స్ఫూర్తిత

గోవుకోన్నత రత్నగోవురములు

మందానీతీర బృందావన ప్రభా

వానూన పరమ హంసాశ్రయములు

దివ్యసంఘాత ప్రతిష్ఠిత శివలింగ

సంగతప్రాసాద సముదయములు

చంచల చంచరీ కాంచిత ప్రసవాభి

రామ నానావిధా రామములును

గలిగి చెలువొందు నలకాశికాపురంబు
 తేరజని నృపతి యచ్చటి వారివలన
 దత్తుభావంబు దెలిసి సంతసముమీర
 జాహ్నువిని గాంచి యిట్లని సన్నుతించె.

50

స్ర గ్గ ర ము.

నీరస్మేరాబ్జ భృంగే నిరుపమ కరుణోన్నిద్ర భద్రాతరంగే
 తీరప్రోద్యత్కుంభం దివిజముని కృతోద్గిల్గవాక్య ప్రసంగే
 ధీరవ్రాతాను మంగే ధృత పవనము భోద్గిల్గరంగ త్తరంగే
 పారావారాంగసంగే భవభయచకితం పాహి గంగే శుభాంగే.

క. అని గంగను గొనియాడుచు

జననాథా గ్రేసరుండు శాస్త్రాదితరీ

తిని గుంకు లిడి ముదంబున

దివకృత్యము దీర్చి తాన స్థితగలీలన్.

52

గీ. పారులనుగూడి సంతోష భరితు డగును

నాది కేశవమూర్తి దేవాలయంబు

తేర జనుడెంచి గుడిజొచ్చి చేతులెత్తి

హరి బరం బోయి నిట్లని యభినుతించె.

53

మ. జయగోవింద రమామనోహర శరత్సంపూర్ణ చంద్రాసనా

జయవైకుంఠ నికేతనా సరస్వతీ చక్రీ జగన్నాయకా

జయ సీరేరుహ పత్రలోచన నిరీశా దైత్యలోకాంతకా

జయ శక్రాది సురార్చి తాంఘ్రియుగళా శౌరీ మురారీ హరీ

54

సీ. జయ దీనమందార సకల బోకాధార

భక్తచిత్తవిహార భయవిహార

జయఖగేంద్ర తుంగంగ శయనీకృతభుజంగ

కరుణాలసదపాంగ ఖలవిభంగ

జయ మునిస్తుతపాత్ర జలద సన్నిధిగాత్ర
సజ్జన వనవైత్ర శంభుమిత్ర
జయ సురస్తుతనామ సమదాసురవిరామ
శతకోటిరవిధామ సుతనుకామ

జయరమాపీనకుచయుగ సగితగంధ
పారభాంకిత సదృశ పారసాక్ష
జయ మురాసుర శిక్షణ చణ కరాగ్ర
శోభిత రథాంగ గోపకన్యా భుజంగ.

55

శా. శ్రీకాంతాయ నమోనమో బుధగణ శ్రేష్ఠాయ పాదానత
శ్రీకాంతాయ నమోనమో మునిమనస్సేవ్యాయ నీలాంబుధా
భాకారాయ నమోనమో దనుజసంహారాయ భూయూర బ
హ్మ కల్పాయ నమోనమో యనుచు నిన్నర్చించెదన్ శ్రీహరీ. 51

ఉ. మృక్ష్మద సర్వదేవమువిముఖ్యసమస్కృత పాదపంకజా
మృక్ష్మద నీలమేఘనిభమోహన దేహవిభా విరాజితా
మృక్ష్మద దుష్టదానవసమూహవిదారణ మూలకారణా
మృక్ష్మద నన్ను గావుము సరోరుహలోచన శ్రీశ కేశవా. 57

మ. అని యద్వైతత సార్వభౌముని సపర్య ల్భక్తి గావింపుచున్
దనజన్మంబు పరిత్రమయ్యెనని మోదంబుది సక్రింపుచున్
జననాథాగ్రణి రాజమార్గమున సంచారంబు గావించు స
జ్జనులంగూడి సమస్త దైవతదిదృక్షాదక్షుడై యంతటన్. 58

సీ. శ్రీకాళికాపురీ సింహాసనాసీను
మునివంద్య విశ్వనాథుని భజించి
యమరీ కచభ్రువు ద్భ్రమరీ హితపదాబ్జ
నన్నపూర్ణ విశాలాక్షి గొలిది

యాఖువాహనుని లోకారాధ్యు ఘను డుంతి

విఘ్నేశదేవుని వినుతిసిసి

శాతమన్య వమణి స్తంభ గంభీర వా

హుని శైరవస్సామి గని నుతించి

దండపాణిని బొగడి వందన మొనర్చి

త్రోవలోనున్న లింగమూర్తులకు మ్రొక్కి

విపులమైనట్టి ముక్తిమంటవము గాంచి

మునిమతంబులు చూచె నజ్జన విభుండు.

59

చ. అంత.

60

శా. నీలాంభోధరమున్ నభస్పరిని రాశించెన్ మయా రాశి పిం

ధాలంకారతనాడ బాతకము లత్యవందముంబుండె వా

త్యాలోలాకృతి సన్నగించె గుసుమప్రాలంబకోలంబు వా

చాలంబై గనువట్టె జాతితతి వర్ణకాలమయ్యెన్ ధరన్.

61

సీ. ఆకాశపద్మాకరాభ్యంతరస్థితా

సంగలాక్షాచిత్రే నౌక యనగ

సంబుదమాగ్గ హర్ష్య ద్వారసంబద్ధ

మణిమయతోరణ మాలికయన

గగనలక్ష్మీ కటిఘటిత చిత్రాంశుక

కాంతి సంగతహేమ కాంచి యనగ

ద్యు సరోరుహాక్షి వయోధరస్థవిదాళు

కాంతసంతత సఖాకాంతి యనగ

నింద్రీచాపంబు పడనుట నేపుజూపె

నుత్తరంబున చంచలాభ్యుదయ మయ్యె

దూరుపననుగి ననునెంచె నూరుతములు

దక్షిణంబున మేఘసంతతులు దనరె.

62

మ. శరధిన్నీరము గ్రోలుచో నతివృషన్ శంఖములుంబుగ్రోలి వా
గ్ధర సంఘాతము వానకాలమున దత్తచ్ఛంఖ సంఘంబు దు
ర్భరమైనన్ వసుసంభావర్చ స వ సభ శ్రేణికిం జేరువం
గరమొప్పుం జరియించె నయ్యెడ బలాక ల్గర్భమున్ చాల్చుచున్.

క. ఘనసమయం బని యెడు కాం

చనకారకు డపుడు నీలజలద కషణిలం

గను దొననొరవట్టిన కాం

చన రేఖయనంగ దనరి చంచలయెడమెన్.

64.

మ. ఘనకాలప్రియ సంగమస్ఫుటిత దిక్కుంబేక్షగా హారమో
హనముక్తా మణులొ యనంగ జలుల భాసికభిక్వద్విఘ్న
ట్టన సంచూర్ణిత తారలొయనగ జూడిన్ వేడు క్షేయ భ్రాపి
ధిని వక్షోవలముల్తొటంగను ధరిత్రీభాగముం గవ్వచున్.

65.

క. పరహిత వృత్తిం దరిగెను

విరహుల గుండియలు చండ వేయుదు ననుచున్

మరుదొనరించిన బంగరు

కరవత్రం బనగ నైతకచ్చదమలరెన్.

66.

గీ. శార్వలసతి గననొప్పె బూరులీల

నింద్రగోప తనుద్యుతి సాంద్రుగుచు

బుడమి చేడియ తనమేన బూని నట్టి

నీలలోహిత వర్ణాంక చేలమనగ.

77.

ప. మఱియు మధురస్వర ఫణితియుంబోలె రజఃప్రసరావహర
ణమమంబై తాపసహస్రంబు నుంబోలె సజలకరకాలంకృతంబై క
ల్పాంత సమయంబునుంబోలె దర్శితానేక తరణి విభ్రానుంబై రావణ
పౌరుషంబునుంబోలె మేఘనాథ జనకంబై యొవ్వనప్పటి వల్నాకాలం
బునిముక్త క్షేత్రంబున గృహమేధిని కేతనంబుల గడిపి యంతనచ్చో
వెడలి ధరిత్రీవల్లభుం దుల్లసితాంత రంగుండై క్రమక్రమంబున గయా

ప్రయాగంబులు సేవించి త త్తదుచిత కృత్యంబు లొనరించి శ్రీజగన్నా
యక సేవాతత్పరుండు కతిపయ ప్రయాగంబు లజ్జిగి ముందట. 68

శా. పారావార తటంతక స్ఫుటవటో పాంథాధ్వ విశ్రాంతనా
నారాహ్లాగత మగ్న్యదర్శిత జగన్నాథ ప్రభావాంభితా
కారక్షోణి సురావళి వినుత ముఖ్యక్షేత్రమాహాత్మ్య వి
సారంబో పురుషోత్తమంబు గనియెన్ తావల్లభం దంతటన్. 69

ఉ. ఏపుట భేదనంబు దివిజేంద్ర సమస్కృత మేపురంబుల
క్రీవతి దారుమూర్తికి వికేతన మే నగరీవరంబు వి
ద్యావరిపూర్ణభూసుర వితాన పగన్నర బోధవిద్యు మా
శ్రీపురుషోత్తమంబునకు తేరువ జేరి పుపాలు దంతటన్. 70

మ. క్షితి నాధుండటు కొంతదన్వరిగి వీక్షించెన్ బదాంభోరుహ
సతసంఘాత విముక్తిదాయక జగన్నాథాలయాగ్రస్థి
న్నతి ఏతామతి కాంత శాంత జనసంతా నావనావక్రమున్
దితిపుత్రాంతక రూపరక్షిత ధరిత్ర చక్రమున్ జక్రమున్. 71

వ. తదనంతరంబ.

సీ. తతఘావ ధూమ విస్తారితాం భోధర

పటలోన్నట ధ్వజ జటాయురంబు

హరిసీల మరకత కురువంద విద్రుమ

కృతమణి స్తంభ సుశ్రీవదంబు

తప్తపాటక నిర్మిత ద్వారబంధ బా

ధుర వజ్రితేలితా కకయుగంబు

పజ్జలవిగ్దేశా గతానేక మాసవ

మహితసింహద్వార మంటవంబు

విశ్వకర్మ తపోబలా నిష్కృతంబు

సర్వగీర్వాణ సంఘాత సన్నతంబు

నగు జగన్నాథ దేవు దేవాలయంబు

గాంచియారాజ కృతసమస్కరులు జగురు.

మ. పటభూజాతము నీడజేరి విబుధ వ్రాతంబుతో గూడియ
 చ్చుటి శీర్షంబుల నోలలాడియ పునర్జన్మాభిలాషా విశం
 కటబుద్ధింజని భక్తిపూర్వముగ మార్కండేయ శంభునశివున్
 బలువాక్పూర్ణిణి బ్రస్తుతించి జనినాఫల్యమ్ము గా నంతటన్. — 74

సీ. హరిపాదయుగ చింతనాత్యంత నిర్మల
 స్వాంతులు వేదాంత సారవిదులు
 భుజలతామూల విస్ఫుటలక్ష్మమాణము
 ద్విర శంఖచక్ర సుశ్రీసమేతు
 లనువసు యుగిసి దళాంచిత సలినాక్ష
 మాలికాధారణ లాలమతులు
 ద్రావిడగ్రంథ సందర్శ విజ్ఞానధీ
 చతురులు సకలశాస్త్ర ప్రవీణు
 లఖలలోకైక సమృతు లార్యహీతులు
 నైన వైష్ణవరాజుల నాశ్రయించి
 శ్రీజగన్నాథదేవుని జేరి మొక్కి
 పార్థివోత్తము డిట్లుని బ్రస్తుతించె. 75

ర గ ద :—

జయ జయ పారావార సమీపాంచ స్మిలాచలకృత నిజమంది
 ర జయ జయ ధీరామర మునిచేతస్స సీరుహ సంచర దిందిరిర జయ
 జయ బలభిన్నణి నీలాంబుద సన్నిభ శోభాకలిత సువిగ్రహ జయజయ
 నిజపదసరసి జనేవాసక్త జనావన విలసదనుగ్రహ జయజయ సంద
 యశోదా మందిర శైశవలీలాజన సంసేవిత జయజయ చక్రగదానంద
 కధర శాన్డాద్యాయుధ రుచిసంభవిత జయజయ కధృత గోవర్ధనధర
 సందక్ష్మిత పశుగోపకుమారక జయజయ జగదాధీల జ్వారాచటులద
 వాత్రు నీతినివారక జయజయ గోపనితంబవతీ కుచసంశ్రితచేలగ్రహణ

సంపాదకీయము

మహాశయులారా !

విసంధులు లేకుండ, గ్రామ్యభాషాపదములు బ్రయోగింపకుండ శ్లోకములుగాని, పద్యములుగాని పనికిమిలనకుండగ (2 కేజీలు) వ్యాసములు నాలుగు పేజీల కధికముగాకుండగ మూత్రమే గ్రాంథి కథామలో లిఖించి పంపించుచు నాంధ్రగీర్వాణ భాషాకోవిదులు, పలు పురి కవధిగల్పింపగోరితిని. ఇంతదనుక పంపిన కొంచితీ వ్యాసముల లోని పై విషయములు ముద్రించుటలో మాకమిత శ్రమను గల్గించు చున్నవని మనవి చేయుచు, గత విభముననేయున్న వ్యాసాధికము పరిగ్రహించి ముద్రించుటకు వీలులేదని విన్నవించుచుంటిని. ఆంధ్ర సాహితీ సభివృద్ధిచేయు గద్యపద్యగవళికే యిందు ప్రధానస్థానము గలదని నా విజ్ఞప్తి.

ఆంధ్ర ప్రభుత్వమున కొక విసిత విజ్ఞాపనము

ఆంధ్రప్రదేశములో బాటుగ భారతదేశమందలి యితరరాష్ట్ర ప్రభుత్వములుగూడ నాస్థానకవుల నెన్నుకొనియుండిరి. కాని బహు రాష్ట్రప్రభుత్వములు కవులవిడనాడి రని వింటిమి. ఆంధ్రప్రభుత్వము మాత్ర మాస్థాన కవిస్థానము నంతర్నితము గావింపలేదు. వయోజ్ఞాన భాషావృద్ధులగు చెల్లపిళ్ల వేంకటశాస్త్రి; శ్రీపాద కృష్ణమూర్తి శాస్త్రి కాశీ కృష్ణచార్యులవారిని నేటివఱ కాస్థాన కవీంద్రులుగ నిర్ణయించి గౌరవించియున్నారు. మువ్వరును పరమపదించియున్నారు. సహస్ర మాసజీవులకు మించినవారినే యాస్థానకవి స్థానమున నుంచుటచే త్వరిత కాలముననే నూతనకవీంద్రునెన్ను కొనవలసి వచ్చుచున్నది. ఆంధ్ర గీర్వాణభాషాధికతగల్గి, బహుళగ్రంథరచయితలునగు పండిత మండనులే యాస్థానకవిస్థాన మలంకరింపవర్తులు. కీర్తి కేషులగు గత కవీంద్రులకు స్థానమొసంగుటయే కాని వారికి భాషాభివృద్ధి స్థితిగాని.

యార్థికమై శేష్యముగాని, కల్పింపబడలేదు. విద్యాశాఖామాత్యుల
తో సంవర్కముగాని, విశ్వవిద్యాలయసంవర్కముగాని వారికి
గల్పింపబడలేదు. ఇతర సాహితీ పరిషత్తులతోగూడ ననుబంధములేదు.

కావున విద్యాధికులగు నిట్టి మహాత్ములకు తగిన కర్తవ్యమును
గల్పించి యార్థికముగ గౌరవకల్పనము గావించి యాంధ్రదేశము
మధ్యరింప నాంధ్రప్రభుత్వము నర్థించుచుంటిమి.

సంపాదకుడు

కవికంఠీరవ, కవిమూర్ఖస్య,
ప్రాథకవిచంద్ర, విద్యత్స-వివర, బ్రాహ్మభూషణ,

కా క ర ప ర్తి కృష్ణ శాస్త్రి.

సంపాదక సహాయులు

1. సరస కవితావరస, శిష్టాబాలకోటిశ్వరరావు

2. విద్వాన్, గున్నేవల్లి అక్షయలింగకవి

ప్రతి యు. త. ౦. ౧. ౧.

(అంబుకాక - ౧౨౫)

అంబుకాక

అంధీకరణ సమస్య పూరణార్థము

శ్లో. మశకా మత్కుగా రాత్రే ;

మక్షికా భిక్షుకా దివా ;

పిసీలికా శ్చ భార్యా చ

దివారాత్రం ప్రబాధతే.

అంబుకాక - ౧౨౫

అంబుకాక - ౧౨౫

అంబుకాక - ౧౨౫

మ. కలిచేతన్ జనకాధిపాత్మజ గనన్

కాంతారసంవాసమున్

అంబుకాక - ౧౨౫

అంబుకాక - ౧౨౫

అంబుకాక - ౧౨౫

వ స ం త ఋ తు పు

(వైత్ర - వైశాఖములు)

లయగ్రాహి

కమ్మనిలతాంతములకు మ్మొనసి వచ్చుమధు
పమ్మల సుగీతనిసదమ్మ లెసఁగెం జూ
తమ్మల లసత్కి సలయమ్మల సుగంధిముకు
శమ్మలను నానుచు ముద మ్మొనర నాచా
లమ్మ లగు కోకిలకులమ్మల రవమ్మ మధు
ర మ్మగుచు విన్నె ననిశమ్మ సుమనోభా
రమ్మల సశోకనికరమ్మలును జంపకచ!
యమ్మలును గింశుకవనమ్మలును నొప్పెన్.

చందనతమాలలతలందు సగరుద్రుమము
లందుఁ గదళీవనములందు లవలీమా
కందతరుషండములయందు సనిమీలదర
విందసరసీచయములందు వసరాజీ
సందళితపుష్పమకరందరసముం దగులు
చుం దనువు సౌరభము నొంది జనచిత్తా
నందముగఁ బ్రోపితులడెందము లభిందురఁగ
మందమలయానిల మమందగతి వీచెన్.

“వాగను శాసనుడు”

మాధ్యమిక కారికలు-సంస్కృతము-నాగరిలిపి	2-50
యుద్ధమల్లుని బెజవాడ శిలాశాసనము	1-00
గఘనాథరామాయణము (వ్రథమభాగము)	1-00
రాధికాసాంత్వనము-సముఖము.	
నేగటకృష్ణప్రనాయకుడు	1-50
రాఘవయాదవీయము	1-00
రెడ్లనాటి రెండు శాసనములు	0-50
లక్ష్మణసారసంగ్రహము	2-00
విప్రనారాయణచరిత్రము - చదలవాడ మల్లన్న	1-25
శతకసముచ్చయము (ద్వితీయభాగము)	1-25
శాసనపద్యమంజరి (మొదటిభాగము)	1-75
(ద్వితీయభాగము)	0-75
శివరాత్రి మహాత్మ్యము - శ్రీనాథకవి	2-50
పోడశకుమారచరిత్రము - వెన్నెలకంటి అన్నమయ్య	1-25
సర్వేశ్వరశతకము - యథావాక్కుల అన్నమయ్య	0-25
స్వప్నవాసవదత్త - భాసకృతి కనువాదము	2-00
సింహాసనద్వారాంతరిక - కొఱవి గోపరాజు	1-50
(ద్వితీయభాగము)	1-50
సీతారామచరిత్రము	1-00
హస్తరంగములు	0-50
42 - వార్షికమహాసభ - వ్యాసములు - 250 పుటలు	1-50
పరిషత్పత్రిక చందా	3-00
సూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటువు 3,4,5,6,7	75-00
లక్ష్మణసారసంగ్రహము	2-00
సీతారామచరిత్రము	1-00
బాలరామాయణము	0-25

శ్రీ సూర్య రాయాంధ్రనిఘంటువు

* 1	సంపుటము	...	...	...	15-00
* 2	"	...	...	...	15-00
3	"	...	...	...	15-00
4	"	...	...	...	15-00
5	"	...	...	...	15-00
6	"	...	...	...	15-00
7	"	...	...	...	15-00

* పునర్ముద్రితములు గానున్నవి.

ప్రతులు :

ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తు

రామా రావు పేట

కాకినాడ

తూర్పుగోదావరిజిల్లా.

~~~~~
 Edited by K. Krishnasastry, Published by Andhra Sahitya
 Parishat and Printed by J. Gopalam at Republic Press
 Main Road, Kakinada